

**TEMATIKA PRANOSTIK A POŘEKADEL
V HODINÁCH ČESKÉHO JAZYKA NA 1. STUPNI
ZŠ V POJETÍ RŮZNÝCH VYUČOVACÍCH METOD
ZADÁNÍ CÍL PRÁCE: PŘIPRAVIT, REALIZOVAT
A EVALUOVAT 10 VYUČOVACÍCH HODIN
ZAMĚŘENÝCH TEMATICKY NA SEZNÁMENÍ
ŽÁKŮ S ČESKÝMI PRANOSTIKAMI**

Diplomová práce

Studijní program: M7503 – Učitelství pro základní školy
Studijní obor: 7503T047 – Učitelství pro 1. stupeň základní školy
Autor práce: **Hermína Minářová**
Vedoucí práce: Mgr. Karel Dlabola

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Hermína Minářová**
Osobní číslo: **P09000263**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Tematika pranostik a pořekadel v hodinách českého jazyka na 1. stupni ZŠ v pojetí různých vyučovacích metod**
Zadání
Cíl práce: **Připravit, realizovat a evaluovat 10 vyučovacích hodin zaměřených tematicky na seznámení žáků s českými pranostikami**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Použité metody:

Ve vyučovacích jednotkách zaměřených na české pranostiky bude použito celé spektrum vyučovacích metod vycházejících převážně z metod tvořivého vyučování, např. problémové vyučování, brainstorming, myšlenková mapa atd.

Postup:

1. Prostudovat odbornou literaturu k tématu (metody vyučování, frazeologie, čtenářská gramotnost)
2. Připravit 10 vyučovacích hodin s tematikou pranostik s použitím různých didaktických metod a materiálů
3. Připravené vyučovací postupy realizovat v průběhu školního roku v aktuálních měsíčních intervalech u žáků 3.- 5. ročníků v podmínkách malotřídní ZŠ
4. Realizované vyučovací jednotky zhodnotit z pohledu učitele i žáků, na základě evaluace vytvořit závěry

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam odborné literatury:

Literatura:

Lokšová, I., Lokša, J.: Tvořivé vyučování, Grada, Praha 2003

ŽÁK, P.: Kreativita a její rozvoj. Computer Press, Brno 2004

KOŠTÁLOVÁ, H. Brainstorming aneb Dovedeme rozpoutat bouři nápadů v mozcích našich žáků?, IN: Kritické listy č. 12

KOŠTÁLOVÁ, H.; ŠAFRÁNKOVÁ, K.; HAUSENBLAS, O.; ŠLAPAL, M.:

Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka. Praha: ČŠI, 2010.

LOKŠOVÁ, I., LOKŠA, J. Tvořivé vyučování. Praha: Grada, 2003.

PRŮCHA J.: Pedagogická encyklopedie. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2

SCHNEIDEROVÁ, E.; Jazykové hry a hříčky, Portál 2010, ISBN 978-80-7367-657-5

MÜLLEROVÁ A.: Velká kniha českých pranostik. Plot 2012. ISBN 978-80-742-803-20

Vedoucí diplomové práce:

Mgr. Karel Dlabola

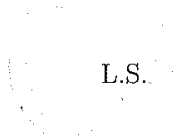
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce: **14. prosince 2012**

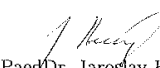
Termín odevzdání diplomové práce: **20. dubna 2014**

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 17. prosince 2012

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Velké poděkování patří vedoucímu diplomové práce panu Mgr. Karlu Dlabolovi za trpělivé vedení, za jeho podporu a cenné rady, vstřícnost, ochotu a odborné konzultace, které mi poskytl při zpracování mé diplomové práce.

Poděkování patří mé rodině, dcerám a mým nejbližším, kteří mě podporovali po celou dobu mého studia.

Anotace:

V diplomové práci se zabývám možnostmi využití tematiky pranostik v hodinách českého jazyka na základní škole. Diplomovou práci jsem rozdělila na dvě části. V teoretické části objasňuji pojmy týkající se vzdělávací oblasti Český jazyk a literatura, tvořivosti, metod tvořivého vyučování, frazeologie. V praktické části jsou rozpracovány jednotlivé výukové jednotky s použitím různých didaktických metod, které byly realizovány v podmínkách malotřídní ZŠ. Jednotlivé výukové celky jsem zhodnotila z pohledu učitele i žáka a vytvořila závěry.

Klíčová slova: vzdělávací oblast Český jazyk a literatura, čtenářská gramotnost, tvořivé vyučování, brainstorming, myšlenková mapa, problémové vyučování, tvořivost, frazeologie, pranostiky

Synopsis:

In the thesis I deal with the ways how to use the theme of weather lores in Czech language lessons at the elementary school. I have divided the diploma thesis into two parts. In the theoretical part I have explained some terms related to education of Czech language and literature, creativity, creative teaching methods, phraseology. In the practical part there are particular lessons using different didactic methods that were implemented in the conditions of the village elementary school. I have assessed the particular learning units from the perspective of the teacher and the pupil, and created the conclusions.

Key words: Czech language and literature education, reading literacy, creative teaching, brainstorming, mind map, problematic teaching, creativity, phraseology, sayings.

Obsah

Obsah	7
Úvod	9
1 Český jazyk a literatura	10
<i>1.1 Očekávané výstupy pro 2. období dle RVP</i>	<i>10</i>
2 Gramotnost	12
2.1 Čtenářská gramotnost	12
2.1.1 <i>Roviny čtenářské gramotnosti</i>	<i>13</i>
3 Tvořivost	15
3.1 <i>Kritéria kreativity (tvořivosti)</i>	<i>16</i>
3.2 <i>Strukturní prvky tvořivosti</i>	<i>17</i>
4 Tvořivý proces	20
4.1 <i>Úrovně tvořivosti</i>	<i>21</i>
5 Tvořivé vyučování	23
5.1 <i>Koncepce tvořivého vyučování</i>	<i>23</i>
5.2 <i>Metody tvořivého vyučování</i>	<i>23</i>
5.2.1 <i>Diskuzní metody</i>	<i>24</i>
5.2.2 <i>Problémová metoda</i>	<i>28</i>
5.2.3 <i>Didaktické hry</i>	<i>31</i>
5.2.4 <i>Inscenační a situační metody</i>	<i>32</i>
5.2.5 <i>Pracovní metody</i>	<i>34</i>
6 Frazeologie	35
6.1 <i>Pranostika</i>	<i>36</i>
6.1.1 <i>Dělení pranostik</i>	<i>37</i>
6.2 <i>Přísloví</i>	<i>38</i>
6.3 <i>Pořekadla</i>	<i>38</i>
6.4 <i>Rčení</i>	<i>39</i>

6.5	<i>Sousloví</i>	39
	Praktická část	40
7	Přípravy na hodinu	41
	Závěr	76
	Použitá literatura a elektronické zdroje	78
	Seznam příloh	81
	Seznam obrázků	82
	Přílohy	86

Úvod

Pro svou diplomovou práci „Tematika českých pranostik a pořekadel v hodinách českého jazyka“ jsem si vybrala pranostiky, které jsou historicky cenné, ukazují lidovou slovesnost v běhu historie a motivy jejich vzniku. Poukazují na dobu dávno minulou, kdy lidé žili v souznění s přírodou, respektovali ji a chovali se k ní ohleduplně. Pro rozvoj jazykové i komunikační výchovy a čtení s porozuměním jako podstatné oblasti českého jazyka se pranostiky staly podnětným historickým i slovesným a jazykovým útvarem, který jsem v hodinách využila.

Dnešní moderní doba s sebou přináší různé mediální zdroje, děti jsou přehlceny informacemi, počítači, telefony. V rodinách se pomalu vytrácí vzájemná komunikace, vyprávění zážitků běžného dne, společná konverzace je velmi omezená. Učitelé ve škole se proto snaží vyrovnat toto skóre a více se žáky komunikovat, diskutovat, formulovat jejich názory, argumentovat. Při vybírání vhodných metod tvořivého vyučování jsem zařadila do vyučovacích jednotek právě ty, při kterých žáci prezentují svůj názor, obhajují jej, ale jsou schopni vyslechnout i názory jiných a pochopit je, vhodně diskutovat, neskákat do řeči. Nabízet a předkládat žákům nové informace, které jsou schopni si zapamatovat a v případě potřeby je použít, to je úkol, který je pro nás učitele důležitý.

Vztah žáka k jeho rodině je důležitý a nepostradatelný, provází ho a ovlivňuje celý život. Stejně tak je nepostradatelný a důležitý je i vztah žáka k mateřskému jazyku, který ho taktéž provází a ovlivňuje celý život. Hledání vhodných cest žáků k mateřskému jazyku je důležitým aspektem, který bychom měli zohlednit při vyučování. Doba se mění a tak, jak se mění společnost, mění se i naši žáci ve školách. Snaha učitelů žáky zaujmout, motivovat je k učení, aby oni sami měli zájem o dění při hodinách, je úkol nesnadný. Volba vyučovacích metod se jeví v tomto ohledu jako klíčový úkol.

1 Český jazyk a literatura

Dovednosti, které žák získává ve vzdělávacím oboru Český jazyk a literatura, jsou předpokladem pro úspěšné zvládnutí všech ostatních předmětů. Žák zvládá nejen přesné a doslovné čtení a psaní textu, ale je schopen tento jazyk využívat ke vzájemné komunikaci. Žáci se učí interpretovat své reakce a pocity tak, aby dokázali pochopit své postavení a roli v různých komunikačních situacích.

Vzdělávací oblast je rozdělena na tři složky: Komunikační a slohová výchova, Jazyková výchova, Literární výchova. Jednotlivé složky se během vyučování vzájemně ovlivňují, doplňují a ovlivňují.

Komunikační a slohová výchova je zaměřena především na schopnosti žáka pochopit různá jazyková sdělení, číst s porozuměním, kultivovaně psát, mluvit a rozhodovat se na základě přečteného nebo slyšeného textu různého typu, dále také analyzovat a kriticky posoudit jejich obsah.

Jazyková výchova dává žákům možnost získat vědomosti a dovednosti potřebné k osvojování spisovné podoby českého jazyka. Při rozvoji potřebných dovedností a schopností se ukazují, uplatňují a prohlubují obecné intelektové dovednosti, např. dovednost porovnávat různé jevy či hledat shody a rozdíly.

V *literární výchově* žáci pomocí četby poznávají různé literární druhy, učí se je rozlišovat, vystihnout autorovy záměry a formulovat vlastní postřehy z četby. Učí se také rozpoznávat fikci od skutečnosti. Žáci mohou pomocí četby dospět k takovým poznatkům a prožitkům, které mohou pozitivně ovlivňovat jejich postoje, životní hodnoty a obohatit jejich duševní život.

1.1 Očekávané výstupy pro 2. období dle RVP

Komunikační a slohová výchova

Žák:

- čte s porozuměním přiměřeně náročné texty potichu i nahlas
- rozlišuje podstatné a okrajové informace, podstatné informace zaznamenává
- posuzuje úplnost či neúplnost textu
- reprodukuje obsah přiměřeně složitého sdělení, zapamatuje si podstatná fakta

- je schopen vést dialog, telefonický rozhovor, zanechat vzkaz na záznamníku
- rozpozná manipulativní komunikaci v reklamě
- volí náležitou intonaci, přízvuk, tempo podle komunikačního záměru
- rozlišuje spisovnou a nespisovnou výslovnost a vhodně ji využívá podle situace
- píše správně po stránce obsahové i formální jednoduché komunikační žánry
- sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev, dodrží časovou posloupnost děje

Jazyková výchova

Žák:

- porovnává významy slov, zvláště slova stejného nebo podobného významu a slova vícevýznamová
- rozlišuje ve slově kořen, část příponovou a koncovku
- určuje slovní druhy plnovýznamových slov a využívá je v gramaticky správných tvarech ve svém mluveném projevu
- rozlišuje slova spisovná a jejich nespisovné tvary
- vyhledává základní skladební dvojici a v neúplné základní skladební dvojici označuje základ věty
- odlišuje větu jednoduchou a souvětí, vhodně změní větu jednoduchou v souvětí
- užívá vhodných spojovacích výrazů, podle potřeby projevu je obměňuje
- píše správně i/y ve slovech po obojetných souhláskách
- zvládá základní příklady syntaktického pravopisu

Literární výchova

Žák:

- vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je
- volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma
- rozlišuje různé typy uměleckých a neuměleckých textů
- při jednoduchém rozboru literárních textů používá elementární pojmy

2 Gramotnost

Pojem *gramotnost* se objevuje v životě lidí už dlouhou dobu. Téměř každý z nás chápe jeho význam a opravdu jen málo jedinců by nevědělo, co tento pojem znamená. Většina nás by definovala pojem gramotnost jako schopnost jedince číst a psát. Vývoj společnosti, ekonomiky i školství zapříčinil změny v chápání tohoto pojmu. Právě proto patří téma gramotnosti v poslední době k dosti frekventovaným a často skloňovaným výrazům.

Život v moderním světě v sobě ukrývá velké nároky dnešní společnosti na vzdělanost nejen dětí, ale i dospělé populace. To, co stačilo našim rodičům, není pro dnešní populaci dostačující. Velkými změnami prošla nejen naše společnost, ale i celé školství. Vymezení tohoto pojmu je velice důležité při stanovení strategických cílů školního vzdělávání.

„Proto dnes chápeme gramotnost šířeji jako vlastnost člověka, která je nositelem a přenašečem kulturního dědictví, otevírá žákům svět vyjádřený verbálními prostředky a umožňuje jim komunikaci s kulturními výtvoři a hodnotami.“ (Havel J., s. 12).

V pedagogickém slovníku se objevuje definice pojmu gramotnost jako: *„dovednost jedince číst, psát a počítat získávaná obvykle v počátečních ročnících školní docházky. V tomto smyslu jde o „základní gramotnost“, která je předpokladem jak dalšího vzdělávání, tak vůbec uplatnění jedince ve společnosti.“* (2009. s. 85).

S rozdílnými definicemi pojmu gramotnost se představují i různé klasifikace tohoto pojmu. Setkáváme se s pojmy čtenářská, matematická, počítačová gramotnost. Každá tato oblast gramotnosti se zaměřuje na specifickou oblast vzdělávání žáků.

2.1 Čtenářská gramotnost

Počáteční vzdělávání je primárně spojeno právě s osvojováním čtení a psaní. Tyto položky jsou zcela zásadní podmínkou a nástrojem dalšího úspěšného vzdělávání. Dítě se nejprve začne zabývat smyslem a cílem, a teprve později pak formálním kódováním. (Havel J., 2011).

Tato kvalitně vybudovaná počáteční čtenářská gramotnost vytváří cílovou dovednost jedince rozumět jak psané, tak i mluvené formě jazyka, kterou vyžaduje

společnost nebo je významná pro samotného jedince. Podstatné je to i směrem ke klíčovým kompetencím v RVP ZV – schopnost výběru, vyhledávání a třídění informací na základě pochopení, propojení a systematizace. Toto osvojení dovedností označujeme termínem *čtenářská gramotnost*. (Havel J., 2011).

Pojem čtenářské gramotnosti je různě definován: „*čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.*“ (Košťálová H., 2010, s. 14).

Definice *čtenářské gramotnosti* v Pedagogické encyklopedii zní takto: „*Čtenářská gramotnost zahrnuje nejen osvojení si dovednosti čtení, ale schopnost pracovat s textem, komunikovat prostřednictvím psané řeči, získávat a zpracovávat informace z textu atd.*“ (2009, s. 230).

Z daných definic jasně vyplývá, o jak složitém procesu čtenářské gramotnosti hovoříme. Není to jenom kvalitativně a kvantitativně naučená a používaná dovednost, která nám automaticky zaručuje úspěch. Jde především o úroveň schopnosti pracovat s textem, vyhledávat a vyhodnocovat informace a využívat je k dalším činnostem, jak píše Wildová.

2.1.1 Roviny čtenářské gramotnosti

Rozvoj čtenářské gramotnosti ve vzdělávání prolíná několika rovinami, ani jedna nesmí být opomenuta.

- ***vztah ke čtení***

Žák čte sám pro sebe, pro svou vlastní potřebu a má potěšení z vlastní četby. Je potřeba motivovat žáka ke čtení ve volném čase, k vytvoření potřeby zdroje vnitřních zážitků a zdroje informací. O své četbě pak žák může informovat pomocí čtenářského listu nebo čtenářského křesla.

- ***doslovné porozumění***

Dovednost dekódovat psané texty se zapojením dosavadních znalostí a zkušeností, budovat porozumění na doslovné úrovni.

- ***vysuzování***

Jde o dovednost z přečteného textu vyvodit závěry a hodnotit, posuzovat texty z různých hledisek.

- ***metakognice***

Součástí čtenářské gramotnosti je dovednost a návyk seberegulace, schopnost reflektovat záměr vlastní četby, v souladu s ním volit vhodné texty a způsob čtení, sledovat a vyhodnocovat vlastní porozumění a záměrně volit vhodné strategie pro porozumění a překonávání překážek.

- ***sdílení***

Vyspělý čtenář je připraven své prožitky, porozumění a pochopení textu sdílet s ostatními čtenáři. Své pochopení textu porovnává s jeho společně sdílenými interpretacemi, je schopen si všimnout shod a přemýšlet o rozdílech. Čtenář si utváří vlastní názor, své myšlenky je schopen podložit argumenty.

- ***aplikace***

Čtenářsky gramotný jedinec četbu využívá ke svému dalšímu rozvoji i ke svému konání. Čtenář by měl být schopen prakticky využít své poznatky a dál je zúročovat ve svém dalším životě.

3 Tvořivost

Tvořivost zahrnuje v dnešním moderním výchovném a vzdělávacím procesu důležitou a nezastupitelnou úlohu. Tvořivost žáka bychom si mohli představit jako vnitřní pohon, který jej žene k touze zjistit, objasnit a pochopit dané úlohy.

„Tvořivost (kreativita) se vymezuje jako nejvyšší způsob řešení problémů.“ (Pecina, 2008, s. 14). Při procesu tvořivosti, podle většiny definic, vzniká něco zcela nového. Definování pojmu tvořivost není snadné, proto se pro objasnění významu tvořivosti v literatuře objevuje velké množství definic.

Pro Sternberga, Oharu, Lubarta (1997) je tvořivost přínosem nejen pro organizace, ale i jednotlivce v šesti oblastech. Jsou to: vědomosti, intelektuální schopnosti, styly myšlení, motivace, osobnost, prostředí. Jejich podíl při realizaci tvůrčí činnosti je nepostradatelnou podmínkou pro rozvoj kreativity.

„Tvořivost je proces vytváření nových a užitečných (pro jednotlivce nebo jistou skupinu) produktů a řešení, a to při aktivitách a úlohách, které jsou spíše heuristického než algoritmického typu.“ (Lokšová, Lokša, 2003, str. 16) Z této definice jasně vyplývá, že vytvořené produkty a řešení musí splňovat kromě podmínky novosti také podmínku užitečnosti.

„Pedagogickému pojetí je nejbližší chápání tvořivosti jako přirozené vlastnosti člověka (různé síly a zaměření) projevující se seberealizací individua při vzniku něčeho nového, kterou je potřeba rozvíjet, připravovat jí prostor a potlačovat bariéry, které se jí stavějí do cesty.“ (Maňák, J., 1998, str. 74).

Jde o činnost žáka (žáků), při které úspěšně a účelně řeší problematické situace. Na mysli máme jak řešení v rovině teoretické, tak řešení v rovině praktické projevující se vytvořením něčeho nového a zároveň prospěšného. Tuto schopnost má v různé míře každý zdravý jedinec a je přínosem ji dle možností rozvíjet ve všech možných směrech.

Z následujících definic je zřejmé, že se odborníci shodují na dvou požadavcích ohledně tvořivosti. První je požadavek novosti a druhý požadavek užitečnosti.

3.1 Kritéria kreativity (tvořivosti)

Abychom jasně mohli rozhodnout, co je kreativní neboli tvořivé, je nutné stanovit si jednotlivá kritéria, požadavky.

Tvořivost se ukazuje jako jedna ze základních psychologických možností jednotlivce. Za předpokladu, že každý zdravý jedinec se narodí s touto schopností, která je u každého z nás v jiné míře, je ovlivňovaná dispozicemi jedince, prostředím, výchovou. Dá se předpokládat, že tvořivost se během života může rozvíjet a obohacuje celý osobní život jedince. (Žák, 2004)

Kritéria:

- Originalita
- Správnost
- Aplikovatelnost
- Hodnota – přínos

Originalita

Požadavek na novost řešení je jedním z prvních požadavků. Každé nové řešení je vždy odrazem individuality jedince, který úkol plní. Každý z nás je originální, má jiné myšlenkové pochody, jinou schopnost tvořit. Může se však zcela reálně stát, že co je nové, nemusí být kreativní. Žák namaluje obrázek, který se nápadně podobá obrázku spolužáka. Je tedy kreativní, nebo ne?

Správnost

Kromě novosti je potřeba splnit i podmínku správnosti, která je zadaná hned na počátku činnosti. Každý úkol, nejen v matematice, má správné řešení. Do tvořivého procesu vstupuje tvůrce s vědomím zadání. Tento vstupní materiál ovlivňuje výběr a způsob použitých metod, ale u konečného výsledku pak ověřuje, zda bylo postupováno správně. (Žák, 2004)

Aplikovatelnost a užitelnost

Užitelností se rozumí možnost využít řešení po praktické stránce. Ne každé správné řešení je možné prakticky využít. Abychom ohodnotili užitelnost výsledku, musíme také posoudit, zda má řešení praktický smysl, který podtrhne potřebu, která nás vede k zadání.

Při hodnocení užitelnosti bychom měli mít na paměti tři aspekty pro posuzování:

1. Každé řešení (nápad, myšlenka, idea) není sám o sobě špatný, přestože se na první pohled jeví jako neaplikovatelný.
2. Nemáme právo pochybovat o jeho kvalitách. Je zapotřebí jej ozkoušet.
3. Hodnocení řešení v daném okamžiku nemusí být vždy správné.

Hodnota – přínos

Přínosem pro jednotlivce je vznik něčeho nového, použitelného, co vzniklo na základě plnění potřeby. Takové nápady a řešení se mohou pro ostatní stát vodítkem pro další jedince.

3.2 Strukturní prvky tvořivosti

Z definic tvořivosti nám vyplývá, že výsledným činem tvořivosti je určitý produkt, který je charakteristický novostí, užitelností.

„Tvořivost je možné charakterizovat jako proces, který se odehrává v člověku na základě interakce vnějších podnětů a vnitřních stavů. Jeho výsledkem je produkt, přičemž tento proces i produkt člověka zpětně ovlivňuje.“ (Lokšová, Lokša, 2003, str. 16).

Tento tvůrčí proces probíhá ve všech činnostech člověka. Při této činnosti jsou využívány nejrůznější psychické procesy a aktivity, které se navzájem podporují a prolínají. Umožňují hlubokou koncentraci na předmět tvorby se zaměřením na konečný výsledek.

Mezi důležité komponenty tvořivosti patří paměť, myšlení, představivost, fantazie, imaginace, intuice. Podstatnou úlohu sehrávají tvořivé schopnosti, jako je senzitivita, flexibilita, fluence, originalita, elaborace a definice.

Tyto komponenty jsou vlastně takovým základem vlastností tvořivého člověka, které zahrnují psychodynamiku podmínek a musí být u osobnosti na určité úrovni, aby se mohla tvořivě projevit. Schopnosti vidět, nacházet, a **identifikovat** problémy,

problémy přestrukturovat a zvládat, překonávat nejistoty a obavy při hledání vhodného řešení, mít *frustrační toleranci*, silnou motivaci a emocionální stabilitu. (Maňák, J., 1998).

Poznávání (kognice) je základním předpokladem dovednosti vnímat jasně a správně, objevovat nové věci a plánovat činnosti. Je důležité v představách, symbolech, obrazech rozpoznávat vztahy, vyvozovat z nich závěry pro praxi, plánování a přetváření činností.

Nezastupitelnou úlohu při tvořivosti sehrává *paměť*, která vytváří vhodný prostor, v němž se odehrává každá psychická činnost a ukládají se zde všechny produkty činnosti člověka. Pro tvořivost je však podstatné, jakým způsobem si jednotlivé znalosti do paměti ukládá. Mechanické šprtání poznatků bez porozumění s sebou přináší snížení schopnosti při vlastní tvořivosti, neboť možnost objevovat a hledat souvislosti poznatků jsou omezené.

Pro vlastní tvorbu jednotlivých nápadů (divergentní myšlení) je zcela zásadní *fluence* (plynulost). Pod tímto pojmem rozumíme schopnost produkovat velkou přemíru nápadů a návrhů, představ, způsobů řešení, což posiluje předpoklad objevení optimálního řešení.

Flexibilita (pružnost) je často skloňovaným pojmem. Každý z nás v sobě ukrývá schopnost reagovat na změny, přizpůsobit se, vyprodukovat přemíru různorodých nápadů a návrhů a v neposlední řadě i kritiky.

Přesné formulování vlastních myšlenek, pečlivá realizace nápadů, smysl pro detail, systém a návaznost pojmenujeme jako schopnost *elaborace* (rozvinutí, upřesnění).

Nesmíme však zapomenout na představivost a fantazii, bez kterých by tvořivý proces nemohl vzniknout. **Představivost** neboli obrazotvornost je schopnost znovu reprodukovat dřívější skutečnost. *Fantazie* je schopnost vyvolat představy, které jsou zcela smyšlené, neodpovídají skutečnosti. Představivost a fantazie nám dávají možnost vytvářet různé variace a kombinace jevů, jsou předpokladem pro objevování a zcela nové tvoření.

Do tvořivého procesu se však zapojuje i imaginace a intuice. *Imaginace* v sobě ukrývá možnost pomocí obrazů, symbolů, schémat vkládat své vlastní představy do

vnímavé skutečnosti, přetvářet v duchu tuto realitu. **Intuice** zachycuje podstatu jevů pomocí vnitřního nahlížení bez pádného logického myšlení.

4 Tvořivý proces

Tvořivý proces znamená takové postupné, vnitřně spojené a na sebe navazující změny, které vedou k výslednému novému produktu (ve sféře myšlení, výkonu, artefaktu). (Maňák, J., 1998, s. 77).

Tvořivým procesem a analýzou myšlenkových postupů se zabýval už i J. Dewey, který myšlenkové postupy rozčlenil do pěti stupňů. Později nastupují badatelé, kteří na základě experimentálních výzkumů označili pouze čtyři fáze. Jednotlivé fáze však nemůžeme chápat jako striktně oddělené fáze, které se vzájemně neovlivňují a neprolínají. Jde o tyto fáze:

- příprava (preparace) představuje situaci před řešením problému, jde o objevení a pojmenování daného problému
- zrání (inkubace), vlastní přemýšlení o problému v podvědomí, vytváření vhodných hypotéz
- osvětlení (iluminace) přináší náhlé rozuzlení problému, náhlé vnuknutí myšlenek; právě v této fázi se nejvíce zapojují představivost, fantazie, imaginace a intuice, které jsou podporovány vhodnými metodami (brainstorming, rozlet fantazie)
- ověření (verifikace) souvisí s potřebou zjistit vhodnost myšlenky, produktu, který odpovídá kritériím tvořivosti, nápady se realizují a zkoušejí v praxi

Tyto fáze lépe napomáhají k pochopení samotného procesu tvořivosti. Každý proces, který můžeme označit za tvůrčí, vyžaduje speciální aktivity, prostředky a metody. U žáků probíhá tvůrčí proces v učení např. pomocí řešení problémů. Důležitou a podstatnou fází pro výuku v rámci tvořivého procesu je fáze ověřování. Důkaz správnosti a vhodnosti řešení je pro samotného žáka silným motivačním činitelem ovlivňujícím další učební činnosti. (Lokšová I., Lokša J., 2003).

Podle názoru Isaksenova, Dorvalova, Treffingerova náleží procesu tvořivého řešení problémů tři hlavní komponenty (porozumění problému, generování myšlenek, příprava realizace řešení) a šest stádií.

Porozumění problému

Jde o první pokus pojmenovat problém. Pokud není problém přesně definován, je potřeba bližší vysvětlení, specifikace. Tento první komponent má tři stádia.

Objevování zmatku Objevuje se přemíra a zmatek informací a situací. Pro řešitele problému nastává nutnost dobře se zorientovat v množství informací.

Objevování informací Pro vyřešení problému je nutností vyjasnit si informace, které jsou podstatné a týkají se bezprostředně problému. Pomoci nám mohou otázky: Kdo? Co? Kde? Kdy? Proč? Jak?

Objevování problému Formulace otázek a vět vztahujících se k problému nám umožňuje generování různých nápadů.

Generování myšlenek V této fázi řešitelé vymýšlejí množství nápadů, utvářejí nová řešení. Soustředí se pouze na objevování myšlenek.

Příprava realizace řešení Po vytvoření velké spousty řešení je potřeba provést efektivní výběr, specifikaci a vlastní realizaci. V tomto komponentu jsou obsažena dvě stadia.

Objevování řešení Hledání vhodného řešení, které se jeví jako nejvýhodnější pro praktickou realizaci.

Akceptace řešení Řešitel formuluje kroky, podle kterých bude postupovat, aby se mohlo řešení realizovat v praxi.

(Lokšová I., Lokša J., 2003, s. 18 – 19).

Tvořivý přístup je potřebný ve všech fázích tvořivosti, nejen při samotné produkci nápadů.

4.1 Úrovně tvořivosti

Chápeme-li tvořivost jako potřebu každého člověka k seberealizaci, také to musí znamenat, že jednotlivé projevy tvořivosti se značně odlišují v závislosti na lidské povaze. Nejvíce tvořivosti je možné spatřit v tvořivých aktivitách projevujících se v běžných životních situacích. (Maňák J., 1998).

Pokud budeme nahlížet na výsledky tvořivosti, můžeme je rozčlenit na několik úrovní, které však neznamenají pouze kvantitativní odlišnost, neboť jednotlivé úrovně představují jakési typy tvořivosti, které se mohou vyskytovat vedle sebe paralelně. Pro pedagogickou práci je rozlišení těchto úrovní důležitým prostředkem k diagnostikování tvořivých projevů žáků a metodickým pomocníkem pro podporu tvořivého procesu. Vždyť požadavek posloupnosti patří ke starým pedagogickým zásadám všestranně zdůvodněným např. J. A. Komenským.

Výchovou k tvořivosti se musíme zabírat po celou dobu života člověka. Potom pro každé období i činnost jsou stanoveny zvláštní cíle, obsah, formy a metody. O stupňovitý systém založený nejen na kritériích věkových zvláštností se pokusil Hlavsa J. (1981). Mezi dalšími kritérii podle Hlavsy mohou být: kritéria životního stylu, výkonová kritéria, sociální kritéria.

5 Tvořivé vyučování

5.1 Koncepce tvořivého vyučování

Rozvoj tvořivého potencialu u žáků je základním prvkem koncepce tvořivého vyučování. Zachycuje komplex teoretických a empirických poznatků v oblasti cílů, metod a nástrojů, které vedou k rozvoji tvořivosti žáků a utváření tvořivého žáka ve výuce. (Lokšová I., Lokša J., 2003).

Pro tvořivé vyučování je prioritní utváření vhodných podmínek pro rozvoj tvořivosti žáků a používání rozdílných tvůrčích aktivit při výuce. Didaktická analýza obsahu učiva z hlediska tvořivosti, vytváření metodických postupů tak, aby žáci získávali poznatky vlastní aktivitou, to jsou důležité atributy pro tvořivé vyučování. Tvořivost chápeme jako dovednost, kterou je žák schopen se naučit a zdokonalovat ji. Je nutností žáky obeznámit s obsahem učiva a s tvůrčími postupy řešení úloh. Žák se tento postup naučí aktivně používat.

5.2 Metody tvořivého vyučování

Prioritní činností na základní škole žáka je učit se. Právě vyučovací proces nám nabízí největší prostor pro tvořivé vyučování. Žák sice nevytváří žádné společenské ani materiální hodnoty, ale jeho tvořivá aktivita má didaktický charakter. U žáka se rozšiřuje touha po poznání, odhalování příčin a důsledků některých jevů, úsilí něco vytvořit, vyřešit jednoduchý problém. Rozvíjí se jeho aktivita a tvořivé myšlení. Právě proto by metody tvořivého vyučování měly být zastoupeny ve výuce v co největší míře.

„Z pedagogického hlediska je nutno začlenit dané metody do celého výchovně-vzdělávacího systému (učebních předmětů a činností), vytvořit tomu odpovídající školní podmínky a dovednosti pedagogů, promyslet časové rozvržení, kombinace a variace metod, ověřit také přínos, případně úměrnost těch metod, které v psychologickém pojetí vypadají hodnotné, ale mohou i zjednodušovat“. (Hlavsa a kol., 1986).

Systém metod, které rozvíjí tvořivé myšlení, není možné jednoznačně určit. Řešení problémů je schopností každého jedince originálně reagovat na vzniklou situaci. Ve výchovně-vzdělávací práci je potřeba využít takové metody a postupy, které rozvíjí rysy tvořivosti osobnosti. (Pecina P., 2008).

Obecně se k rozvoji tvořivosti doporučuje využívat **aktivizující metody výuky**. Jsou to takové *postupy, které při osvojování nových poznatků kladou důraz na samostatnou myšlenkovou činnost žáků*. (Maňák, 1998).

Mezi tyto metody patří (Maňák, Švec, 2003):

- diskuzní metody (rozhovor, dialog, diskuze, brainstorming)
- problémová metoda (metoda řešení problémových úkolů)
- didaktické hry
- inscenační a situační metody
- praktické práce žáků

5.2.1 Diskuzní metody

Každý z nás je již od narození součástí různých kolektivů. Pro správné fungování těchto skupin je potřebná a nezbytná vzájemná komunikace všech členů, kteří se účastní diskuzí. Měli bychom umět obhájit své názory a pochopit motivace a myšlenky druhých. Právě diskuzní metody si kladou za cíl nácvik těchto dovedností.

Diskuze je často využívanou metodou při výchově a vzdělávání žáků, jejím přínosem je aktivita žáků. Žákům nabízí možnost vyjádřit svůj názor, vyslechnout názory ostatních a zapojit všechny členy do diskuze. Aby diskuze byla přínosná, je potřeba téma debaty sdělit žákům dopředu. Diskuze musí být plánovaná a dobře připravená z pohledu učitele. (Pecina P., 2008). Diskuze má jasná pravidla, která zaručují její úspěch.

- Ten, kdo ti oponuje, není tvůj nepřítel. Cílem je hledání faktu.
- Měj pro druhého pochopení, pokud se ti to nepovede, nemůžeš jeho názor vyvrátit ani uznat.
- Tvrzení bez argumentů je pouze názor.
- Neodbíhej od tématu.
- Mít poslední slovo neznamená, že argumenty oponenta vyvrátíš.
- Neurážej účastníky.
- Při formování myšlenek si počínej klidně, vážně a srozumitelně.
- Právo vyjádřit myšlenky mají všichni, mluv věcně a stručně.

Využívání diskuze a rozhovoru přispívá k celkovému rozvoji osobnosti žáků, k rozvoji aktivity, kreativity. Rozvíjí všechny duševní funkce, logické uvažování i kultivované vystupování.

Příklady diskuzních otázek z knihy Praktické využití aktivizačních metod ve výuce (Kotrba T., Lacina L., 2011, s. 104 – 106):

- a) **Startující otázky** – Otázky pokládá učitel, snaží se rozpoutat diskuzi. *K čemu sloužily pranostiky?*
- b) **Uzavřené otázky** – Na otázky je možná pouze jednoslovná odpověď ano - ne, nebo na ně můžeme odpovědět stručně. Mohou také posloužit k otevření diskuze.
- c) **Otevřené otázky** – Na tento typ otázek není možné odpovědět jednoduše. Vyžaduje konkrétní názor, postoje a stanoviska žáka.
- d) **Provokativní otázky** – Tento typ otázek by se měl využívat jen zřídka, lze s nimi oživit zdánlivě nudnou diskuzi. *(Příklady: Říká se, že...; Někde jsem slyšel, že...; Odborníci a praxe tvrdí opak, jaký názor na to máte vy?)*
- e) **Přímé otázky** – Otázky zjišťují názor a snaží se začlenit do diskuze i zdánlivě mlčenlivé jedince, z pedagogického hlediska jsou velice výhodné. *(Příklady: Rád bych znal názor všech studentů ve třídě, každý má právo na svůj názor. A co si o tom myslíš ty, Jirko?)*
- f) **Doplňující otázky** – Nutností je podrobnější odpověď, jichž může být i více správných. *(Příklady: V čem vidíte klady a zápory tohoto literárního proudu?)*
- g) **Sugestivní otázky** – Pro diskuzi se nehodí, neboť vnucují dotyčnému nějaký názor a dokážou jej ovlivnit. Svou otázkou učitel napovídá, jakou odpověď očekává. *(Příklady: Souhlasíte přece s názorem, že... Vypočítáte ten příklad, ne?)*

Podle některých autorů je druhů otázek více. (Maňák, 2003):

- h) **Otázka zjišťovací** – Za cíl si klade vybavení faktů a vědomostí. *(Příklady: Kdo napsal dílo...? Kdo je autorem tohoto fyzikálního zákona?)*
- i) **Otázka na pozorování** – nutí studenty na základě přímého pozorování a svých dosavadních zkušeností odpovědět na danou otázku. *(Příklady: Jakým způsobem probíhá eroze v půdě?)*

j) Otázka problémová – Tvoří základ problémového vyučování.

k) Otázka na posouzení situace

(Příklad z dějepisu: Co by se stalo, kdyby Prahu osvobodili západní spojenci a po druhé světové válce naše hlavní město patřilo k západnímu bloku?)

l) Otázka rozhodovací

Příklad: Naše nejvyšší hora je Sněžka nebo Lysá hora?

m) Otázka řetězová – Z pohledu učitele je to nevhodně položená otázka, kterou v průběhu učitel mění. Tento typ otázek není vhodný pro vyučování.

n) Otázka nejasná – Je nevhodně formulovaná a pro žáky nesrozumitelná, není jasné, na co přesně se učitel ptá. *(Příklad: Co víte o evropské integraci?)*

Brainstorming

Tato tvůrčí diskuzní metoda je připisována podnikateli Alexu Osbornovi, který ji poprvé použil při vlastním podnikání. Cílem této metody je vytvoření co největšího množství návrhů řešení určitého problému a jejich posouzení v krátkém časovém úseku. Brainstorming je v překladu „bouře mozku“ a už samotný Osborn předpokládal, že člověk má velké množství nápadů, které z důvodu obavy, ostychu, strachu neřekne. (Pecina P., 2008, s. 40). Předpokladem úspěšného brainstorming je před samotným zahájením uvolnit psychické napětí, připravit přátelskou a tvůrčí atmosféru. Tato metoda přispívá k učení toleranci druhým lidem a většímu sblížení kolektivu. (Kotrba T., Lacina L., 2011, s. 107).

Zásady brainstormingu

- Etapy tvorby nápadů a hodnocení jsou odděleny.
- Čím větší je produkce nápadů, tím větší je předpoklad, že vznikne opravdu originální nápad. Na konci etapy tvorby se většinou objevují ty nejzdařilejší nápady.
- Pokud účastníci pracují společně, vzájemně se ovlivňují, inspirují a vyprodukují větší množství nápadů, než kdyby problém řešili individuálně.

Pravidla brainstormingu

- Je zcela zakázána jakákoliv kritika.
- Volná svobodná hra myšlenek se řídí zásadou, že i myšlenka zdánlivě bláznivá může vést k řešení problému.
- Velká produkce nápadů s sebou nese předpoklad objevení hodnotného nápadu.
- Nápady se vzájemně kombinují a inspirují, zdokonalují se a rozvíjí se myšlenka.
- Pro brainstorming platí pravidlo úplné rovnosti.

Fáze brainstormingu

- 1) ***Produkce nápadů*** – Vlastní tvorba nápadů, myšlenek, řešení problému bez jakéhokoliv projevu ironie, posměšků. Atmosféra ve třídě by měla být klidná, příjemná a přátelská. U žáků podněcujeme fantazii a tvořivost, jednotlivé myšlenky zapisujeme. Máme na paměti, že humor podporuje tvořivost.
- 2) ***Hodnocení*** – Posuzujeme novost a užitečnost řešení, zda je řešení realizovatelné a jsou-li vhodné podmínky, posuzuje se přínos. Hledají se způsoby, jak řešení provést.
- 3) ***Hodnocení odložených nápadů*** – Může, ale nemusí následovat. V této fázi se vracíme k nápadům, které pro nás nebyly přijatelné. S odstupem času získáme jiný pohled i na daný problém.

Organizace brainstormingu

- Seznámení žáků s cílem a pravidly brainstormingu. Vhodný počet žáků pro tuto metodu je 5 až 8, ale úspěšně se dá pracovat i se třídou. Na učiteli je, aby měl vše dobře promyšleno.
- Stanovení potřebného času, za optimální se považuje 30–45 minut.
- Nutností je vytvoření příjemné atmosféry beze strachu a obav. Dále je třeba upravit prostor tak, aby na sebe žáci viděli a zajistit vhodné pomůcky (učebnice, počítač, slovník).

Různé formy

- ***Brainwriting***

Tato metoda spočívá v tom, že žáci postupně na arch papíru zapisují své nápady. Každý žák na to má přibližně 5–10 minut. Arch papíru koluje, dokud se nevystřídají všichni členové skupiny. Jednotlivé nápady v další fázi hodnotíme, nejlepších deset napíšeme na tabuli a můžeme o nich hlasovat

Obdobou této metody je způsob, kdy každý účastník napíše své myšlenky na papír. Všechny papíry se vyberou a následně hodnotí.

- ***Pingpongový brainstorming***

Určeno pouze pro dva účastníky. Jeden žák vysloví návrh, druhý na něj reaguje svým návrhem, na ten pak první žák odpoví.

- ***Metoda 66***

Žáky rozdělíme do skupinek po šesti. Jednotlivé skupinky si určí svého vedoucího, se kterým diskutují 6 minut o problému. Po vypršení šesti minut se vedoucí sejdou a snaží se společně vyřešit problém.

- ***Metoda 635***

Skupinky tvoří šest členů, každý z členů napíše na papír své tři nápady a papír pošle dalšímu ze skupiny.

- ***Questionstorming***

Tato metoda spočívá v kladení otázek, na které neznáme odpověď.

5.2.2 Problémová metoda

Problémová metoda přináší pro žáky možnost získávání nových informací pomocí vlastních zjištění, vlastního objevování. Tato metoda nepřináší žákům vědomosti přímo, nýbrž vede je ve výuce k tomu, aby vědomosti získávali samostatně nebo s přiměřenou pomocí učitele.

Pro problémové vyučování je výchozím bodem problémová situace. Žák během plnění úkolu narazí na problém, na něco neznámého, něco, co neví a nemůže to objasnit na základě dosavadních znalostí. Problémovou situaci učitel navodí pomocí vhodných otázek a úloh. Podle Kašpara (1982) má splňovat tyto funkce:

- měla by žáky upoutat, vzbudit v nich zájem
- nastolí žákům problém (obtíž, nesnáz)
- vytvoří situaci, která vyvolá potřebu poznávat, ale není to možné na základě dosavadních poznatků
- pomůže objasnit podstatu problému a hledat cestu k řešení

Základem všech aktivizačních metod jsou problémové úlohy. Učitel využívá otázek, které samy o sobě navozují problémovou situaci. Příklady problémových otázek, jak je uvádí Maňák (1997):

Proč...; Jak bys vysvětlil...; Dokaž...; Jak souvisí...; Čím se liší...;

Urči...; Jaký je základní rozdíl...; Co je příčinou...; Srovnej...;

Popiš...; Které společné znaky...; Jak lze použít...

Problémové vyučování vyžaduje od žáků aktivitu, produktivní myšlení a samostatnost. Důležité je zde myšlení, objevování, vytváření hypotéz. Toto vyučování vede k tvořivému osvojování vědomostí, ke kreativní činnosti (Kotrba T., Lacina L., 2011, s. 82).

Pro učitele je nutností provést didaktickou analýzu učiva, která je předpokladem výběru vhodných výukových metod, prostředků a cílů. Učitel důkladně prostuduje obsah příslušné látky a zvolí jednotlivé cíle. Požadavek na správné formování cíle z pohledu žáka můžeme vyjádřit takto:

- jasné vymezení žákova výkonu
- kvalitu, podmínky a míru žákova výkonu

Metoda problémového výkladu

Učitel vede rozhovor se žáky. Vhodným způsobem objasňuje nové poznatky a to tak, že zapojuje žáky do dialogu kladením otázek. Struktura výkladu by měla mít stejné fáze jako postup řešení problému (Lokšová I., Lokša J., 2003, s. 109).

- *vysvětlení klíčových pojmů*
- *vytyčení podstaty problému*
- *objasnění problému, zjednodušení informace, přiblížení problému*
- *třídění informací*

- *objasnění postupu při řešení daného problému*
- *podněcování, vzbuzení zájmu o problém*
- *usměrňování žáků při řešení*

Zaměření učitele by se mělo soustředit na myšlenkovou činnost žáků, proto by si měl učitel odpovědět na otázky:

- Opravdu dochází k žádoucí percepci?
- Jsou pochopeny nové termíny a poznatky správně?
- Objevili podstatu problému? Zvládnou formulaci svými slovy?
- Opravdu dochází k zapamatování poznatků?
- Ztotožnili se s problémem, přijali ho za vlastní?

Grafické znázornění problému

Tato vyučovací metoda je využívána ve všech ročnících napříč všemi předměty. Pro grafické znázorňování je podstatná tvorba myšlenkových nebo mentálních map. Myšlenková mapa zachycuje myšlenkové postupy, které graficky zachycují vzájemné souvislosti.

Jednotlivé vztahy je možné zachytit čarami, kruhy, elipsami, šipkami atd. Ti nejmenší, kteří ještě neumějí číst a psát, mohou využívat obrázky. Pro snadnější manipulaci (informace je potřeba přemísťovat) je možné využít lepicí kartičky, kartičky s magnety.

Vytvořené myšlenkové mapy jsou pro žáky dobře čitelné, jednotlivé informace jsou propojené vzájemnými vztahy a pro žáky snadněji zapamatovatelné, proto je vhodné vytvořené myšlenkové mapy ve třídě vystavit. Samotní žáci jsou schopni interpretovat jednotlivé pojmy, objasnit je, vysvětlit v celých větách. Rozvíjí se slovní zásoba i schopnost dětí vyjádřit své myšlenky. Pokud si žáci tuto metodu oblíbí, otevírá se prostor pro její využití i v jiných předmětech.

5.2.3 Didaktické hry

Celý náš život je protkán hrou, která se odlišuje v závislosti na věkovém období. Hra je nepostradatelná a důležitá i ve školním prostředí, vzpomeňme na učitele národů J. A. Komenského, který řekl: „*Škola hrou*“.

Hrou rozumíme jakoukoliv aktivitu, která je omezena herními pravidly. Hra v sobě může ukrývat aktivity pro pobavení, odreagování, pro potěšení, ale i výukové cíle. Podstatou hry je hra samotná, která své účastníky zapojuje do hry, získávají zážitky ze hry. (Kotrba T., Lacina L., 2011). Pro žáky je hra zábavnější, snadněji se zapojí a vlastní prožitek je bonusem navíc.

Ve školním prostředí, při vyučování, se nejvíce využívá didaktických her a soutěží, ty jsou postaveny na principu řešení problémových úloh a situací. Tyto hry lze je využívat jako motivace, ale i k opakování a procvičování učiva.

„Didaktická hra intenzivně zapojuje žáky do vyučovacího procesu a přináší tvořivou, uvolněnou atmosféru a emoční prožívání, které je z hlediska učení důležité.“ (Lokšová I., Lokša J., 2003).

Výběr vhodné hry je zcela závislý na učiteli, na paměti by měl mít, že výběr by měl směřovat od her jednodušších po náročné. Podle Maňáka (1997) by didaktické hry měly obsahovat následující komponenty:

- didaktický cíl (co chceme hrou docílit)
- pravidla (podmínky pro hru, na základě čeho se bude hrát)
- obsah (motivační rámec, přitažlivost činnosti)

Pod pojmem didaktické hry se v literatuře objevují např. různé kvízy, soutěže, problémové úlohy – honba za pokladem, scrabble aj.

Podle vzájemné interakce mezi hráči můžeme didaktické hry rozdělit (Kotrba T., Lacina L., 2011, s. 97):

- **neinterakční hry** – hráči hrají sami za sebe, výsledek není ovlivněn spoluprací členů ani vzájemným ovlivňováním
- **interakční hry** – jednotliví hráči ne sebe působí, komunikují, dorozumívají se mezi sebou a svým jednáním se ovlivňují navzájem

NEINTERAKČNÍ HRY

Při těchto hrách se účastníci vzájemně neovlivňují. Každý hráč (herní tým) řeší stejný problém, za stejných podmínek. Mezi tyto hry patří křížovky, přesmyčky, rébusy, hádanky, vědomostní a dovednostní kvízy, doplňovačky, pexesa, domino, slepé mapy, různé deskové hry, šifrované texty, skrytá slova, otázkové hry aj. Učitel zde působí pouze jako přihlížející sudí, který obchází žáky, dohlíží na dodržování pravidel, sleduje jejich práci a na konci sdělí správný výsledek, řešení.

Otázková hra

Učitel napíše na kartičky 30–40 otázek pro opakování probraného učiva. Žáci si vylosují pořadí, v jakém budou odpovídat na otázky. Hod kostkou určí, která otázka bude žákem zodpovězena. Správná odpověď je odměněna bodem, chybná odpověď nepřinese žádný bod, vrací otázku zpět. Tuto hru lze využít i v družstvech.

Pexeso

Svou nezastupitelnou úlohu při vyučování má pexeso. Žák si zde zábavnou formou opakuje probranou látku. Děti si toho přiřazováním pojmů, obrázků, faktů zapamatují mnohem více. Učitel žáky během hry obchází, upozorňuje na chybně vytvořené dvojice. Závěrem by měl učitel shrnout správné řešení a případné nejasnosti objasnit.

Interakční hry

Jednání a počínání jednotlivých hráčů (tah hráče) ovlivňuje další rozhodování a jednání protihráčů, sem bychom mohli přiřadit tvorbu válečných strategií, snahu o domýšlení taktik a budoucích tahů hráčů. U složitějších her jsou důležité vztahy uvnitř týmu jako schopnost dělby práce, úkolů, integrace všech účastníků.

5.2.4 Inscenační a situační metody

Inscenační metody byly využívány během celé historie lidstva. Vzpomeňme třeba starý Řím, kdy se takto školili právníci a rétoři nebo hraní rolí při vyučování podle J. A. Komenského. Člověk od narození projde jednotlivými sociálními rolmi (např. syn, dcera, dítě, předškolák, školák, student, kamarád, učitel, rodič, prarodič, kolega atd.) Tyto role od nás vyžadují určité jednání a chování, které ovlivňují nás samotné, ale i naše okolí.

Podstatou metody je sociální učení v určitých situacích, kdy se účastníci stávají samotnými aktéry jednotlivých situací, vnášejí do této role svoje pojetí a ztvárnění, které je závislé na předchozích zkušenostech, schopnostech a postojích. (Maňák, Švec, 2003).

Během hraní různých rolí si účastníci osvojují a fixují učivo, typické způsoby chování, objasňují různé motivy, city a prožitky lidí. Vlastní prožitky umožňují pochopit chování a jednání různých osob v různých situacích.

V současném pojetí je stále více využívána dramatická výchova a její metody. Tato výchova je chápána jako systém aktivního, sociálně uměleckého učení, které využívá principy dramatu a divadla k plnění výchovně-vzdělávacích úkolů.

Z knihy Vybrané kapitoly dramatické výchovy jsem vybrala některé metody, které já osobně využívám při vyučování, jde o **metody vytváření kontextu**. Podstatou je doplnění, domýšlení známých nebo zcela nových informací. Může být zaměřeno i na posílení příběhu nebo situace, přiblížení a upřesnění jednotlivých postav:

Domýšlení děje

Obdoba brainstormingu. Žáci sedí v kruhu a každý má možnost pozměnit děj podle svých představ. Úkol může být zadán celé skupině a jednotlivé představy se pak společně vyhodnocují.

Domýšlení postav (živými obrazy, kresbou, rekvizitou)

Živý obraz zachycuje postavy staticky, jednotlivé postavy zachycují vzájemné vztahy a souvislosti pomocí gest a mimiky. Postavy jsou rozmístěny v prostoru. Tento živý obraz může být výsledkem domluvy celé skupiny, nebo naopak vzniká bez této možnosti. Každý z účastníků má právo zaujmout v této situaci gesto a postoj, které vyjadřují jeho představu o dané problematice.

Domýšlení postav kresbou zachycuje úkol nakreslit hlavní postavu, nebo jinou postavu, která může s dějem souviset (postavy z okolí spolužáci, kamarádi, rodina aj.) podle naší představy.

Zástupnou rekvizitu můžeme vybrat pro jakoukoliv postavu z děje. Je nutností, aby byl zachován princip znakovosti. Daná zástupná rekvizita by měla mít charakteristické rysy shodné s postavou (např. jemná milá princezna bude zastoupena hedvábným šátkem).

Tyto dramatické metody dávají prostor pro rozvoj představivosti a tvořivosti, imaginace, žáci mezi sebou se vzájemně domlouvají, respektují ostatní členy, ale i skupiny, které také pracují na stejném, podobném úkolu. Důležitým požadavkem, který by měl splněn, je vytvoření uvolněné a přátelské atmosféry.

Metoda situační

Už název napovídá, že tato metoda umožňuje řešení relativně vyhraněných a identifikovaných problémů vztahujících se k situacím z běžného života, které představují specifické a obtížné jevy, se kterými je potřeba se nějakým způsobem vyrovnat. Podstatou situační metody je hledání správných postupů k vyřešení konkrétní situace. (Pecina P., 2008). Mezi ověřené metody patří (Maňák, Švec, 2003, s. 120):

Metoda rozboru situace Žáci prozkoumají písemné materiály k danému problému, následuje diskuze, kterou vede učitel.

Řešení konfliktní situace Žáci jsou seznámeni s konfliktní situací pomocí zprávy, nebo ústního oznámení. Od posluchačů je požadováno řešení této situace, která je zcela závislá na názorech, postojích a zájmech jednotlivých respondentů.

Metoda incidentu Začíná krátkou stručnou zprávou, kterou je potřeba doplnit o další údaje. Incident je určitá rušivá příhoda, událost. Učitel vyzve žáky, aby pokládali otázky, které jim pomohou danou situaci analyzovat, stanovit příčinu a navrhnout opatření. Fáze dotazů trvá asi 15 minut. Po této části následuje vlastní řešení problému formou diskuze v plénu, do které vyučující nezasahuje (20–25 minut). Na závěr je veřejně zhodnocena aktivita studentů, řešení případu a příčin, celkový přínos (klady, zápory, jak je možné incidentu předejít).

5.2.5 Pracovní metody

Škola využívá pracovní metody k rozvoji mnoha schopností a dovedností, tvořivosti. Práce jako výuková metoda je pro žáky stěžejním cílem, který má vést žáky především ke kladnému vztahu k práci. Práce je vlastně obsahem všech vyučovaných předmětů jak po aktivní stránce, tak i po stránce duševní. (Pecina P., 2008, s. 56).

6 Frazeologie

„Nauka o frazeologii není snadný lingvistický úsek. Výzkum frazeologických jednotek, frazémů, předpokládá znalost problematiky všech jazykových rovin, především lexikální, sémantické, syntaktické a stylistické, protože všechny tyto roviny se podílejí na utváření specifické struktury frazémů a jejich typologii“. Filipec Josef. *Česká frazeologie*. [online]. Naše řeč.

„Frazeologie odráží různé vývojové etapy, kterými prochází národní společenství. V naší frazeologii se zrcadlí nejen feudální poměry (*Panská láska po zajících skáče.*) a práce venkovského lidu (viz pranostiky: *Na sv. Řehoře šelma sedlák, který neoře.*), ale i buržoazní éra (*přijít na buben*). Odráží se v ní technický pokrok, pro srovnání: *starší – jet plnou parou, pozdější – jet na plný plyn, u současné mládeže – jet kosmickou rychlostí.*“ Čechová Marie, *Dynamika frazeologie*. [online]. Naše řeč.

Za jednotku frazeologie je považován **frazém/idiom**. Jde o ustálené kombinace dvou forem, a to **morfémů** (nejmenší viditelná část slova, myšleno předpony, kořeny, přípony a koncovky, **lexémů** (všechny tvary daného slova) a **kolokací** (ustálený výskyt několika slov) a vět, které spolu sémanticky souvisí. V českém jazyce jsou časté a běžně používané frazémy. Frazém je ustálené slovní spojení alespoň dvou výrazů, pro které je příznačné to, že aspoň jeden se v daném významu a funkci nekombinuje s dalším jiným. (Čermák F., 2009).

Pro frazémy je typická ustálenost, obraznost, víceslovnost, nerozložitelnost, celistvost, expresivnost a fakt, že před samotným použitím je slovní spojení hotové.

„Ustálené víceslovné pojmenování, obrazné (typický znak je metaforičnost), často expresivní (*lézt někomu krkem, být v balíku*)“. (Vykoukalová V., 2008, s. 25)

Frazémy lze podle Vykoukalové dělit na:

- **frazémy nevětné** – začleňují se do vět až v konkrétních kontextech, podle potřeby jsou skloňovány a časovány (*přijít na svět – První přišel na svět syn.*)
- **ustálená přirovnání** – naznačují větnou strukturu, ale některé pozice se obsazují až v kontextu (*být zvědavý jako opice, /někdo/ je zvědavý jako opice*)
- **frazémy větné** – mají podoby věty nebo souvětí (*Ranní ptáče dál doskáče.*)

Některé frazémy jsou pro nás laiky špatně zařaditelné a obtížně jednoznačně zařaditelné, např. *rčení, slogany, hesla, maximy, aforismy, hádanky, pořekadla, přísloví, pranostiky*. Přísloví, pořekadla a pranostiky jsou frazémy, které díky své sémantické stavbě můžeme zařadit do jednotlivých kategorií bez velkých obtíží.

Dnešní moderní svět s sebou přináší oživení frazémů i zvýšený výskyt nových frazémů. Na mysli máme frazémy projevující se v různých kulturních sférách, např. v politice dochází k ustálenému spojení např. *převlékání kabátů* (změna názorů), *praní špinavých peněz aj.* Globalizace světa ovlivňuje i naši vzájemnou komunikaci, zvláště pak komunikaci naší mládeže. Ta ve větší míře využívá své znalosti angličtiny, k tvorbě nových frazémů, často používaných např. *who is who (kdo je kdo), take it easy* (nic si z toho nedělej). Jak je patrné, frazeologie je jazykový vědní obor, který se zabývá studiem frází, výroků, ustálených slovních obrátů, které jsou stále obohacovány o frazémy nové.

Někdy dochází ke změnám frazému ve snaze vtípně reagovat, vznikají takto zcela nové frazémy např. *Mluvíti stříbro, mlčeti – nedostatečná. Komu se zelení, od toho se opisuje*. Druhá část známé pranostiky je na místě prvním, první část je substituována.

6.1 Pranostika

Pranostika je chápána především jako předpověď nejen počasí, ale i budoucích věcí a jevů, které jsou propojeny s lidskou zkušeností a pozorováním. Pranostika je v úzkém propojení s pojmem *prognóza* (předpověď). V dnešním moderním světě je především chápána jako lidová průpovídka (rčení) dochovaná tradicí, často zveršovaná, která obsahuje různé pokyny pro zemědělské práce v průběhu roku, zachycuje však i jednotlivé fáze vývoje přírody v ročním cyklu, nejčastěji je spojená s domnělými vyhlídkami na sklizeň. Zájem lidí o počasí a pozorování okolních jevů byl pro samotný život především lidí na venkově velmi důležitý a podstatný faktor. Vždyť lidé na venkově byli existenčně závislí na počasí, zemědělských pracích a následné úrodě, která jim zajišťovala obživu. Proto není divu, že lidé pozorování počasí a přírodních jevů dávali do souvislosti se zemědělskými pracemi. Vždyť i dnes se aktuální počasí stává důležitým komunikačním prostředkem a počasí je a bude pro lidi vždy velmi důležité. Počasí nás ovlivňuje přímo i nepřímo a ovlivňuje i naše

chování a jednání, není proto divu, že už naši předci na ně kladli tak velký důraz, stejně jako na jeho následné jevy.

Kalendářní rok má 365 dní, ale ne všechny dny v kalendáři mají ke svému datu nebo jménu pranostiku. Pouze asi 45 % dnů se váže k pranostikám. Při pozorování a tvorbě pranostik naše předky nejvíce zajímaly významné, sváteční dny. Velké množství pranostik se váže ke jménu v kalendáři, které přináší i typické počasí, nebo jinou předpověď. *Např. Svatý František zahání lidi do chýšek.* Objevují se také pranostiky na den, *např. Prší-li na prvního máje, bude později sucho a neurodí se seno.*

Dnešní vysvětlení původní myšlenky pranostik je obtížně rozpoznatelné. Musíme přihlídnout k faktu, že hodně pranostik vzniklo před zavedením gregoriánského kalendáře. V Čechách byl tento kalendář zaveden až v roce 1584, z kalendáře bylo vypuštěno deset dní. Důvodem bylo načasování jarní rovnodennosti na 21. března. Při posuzování pranostik musíme brát v úvahu i oblast vzniku pranostiky, rozdílnost nadmořské výšky. Dále pak rozdílný význam některých původních slov, který se časem změnil.

Pokud se soustředíme na pranostiky a jejich tvorbu našimi předky, za zmínku stojí fakt, že nejvíce pranostik se vztahuje k měsíci dubnu. Právě v dubnu je na poli nejvíce práce, možná proto tak velká škála pranostik předpovídajících úrodu a počasí. Nejméně pranostik pak bylo vytvořeno v letních měsících. V těchto měsících se sklízelo obilí a lidé pravděpodobně neměli tolik volného času.

6.1.1 Dělení pranostik

Jednotlivé pranostiky bychom mohli obsahově rozdělit:

- 1) **hospodářské** – tyto pranostiky se týkají různých agrotechnických lhůt, např. *12. 3. Na svatého Řehoře šelma sedlák, který neoře.*
- 2) **povětrnostní** – pranostiky odhalující pravděpodobné počasí v následujících dnech, měsících

Pro další dělení pranostik, podle L. Munzara, můžeme zvolit různá kritéria, např. v jakém vztahu je pranostika s meteorologickým obsahem.

- 1) Pranostiky založené na pověře.
- 2) Pranostiky zachycující obvyklý průběh počasí nepřímo; např. *O svaté Školastice navleč si rukavice.*
- 3) Pranostiky vypovídající přímo o typickém počasí nějakého dne během roku; např. *Na svatého Valentina zamrzne i kolo mlýna.*
- 4) Pranostiky předpovídající z počasí jednoho dne, usuzující na vývoj počasí v dalším období; např. *Vavřínek ukazuje, jaký podzim nastupuje.*
- 5) Pranostiky, které z počasí kritického dne předpovídá úrodu; např. *Prší-li v noci na Bílou sobotu, bude málo třešní.*
- 6) Pranostiky předpovídající úrodu na základě charakteru počasí delšího časového úseku; např. *Studený máj – v stodole ráj.*
- 7) Pravidla zachycující symetrii počasí v ročním průběhu, nebo porovnávající zvláštnosti počasí určitého časového úseku s počasím jiného období; např. *Jaké počasí v září, tak se i v březnu daří.*

6.2 Přísloví

Ustálený slovní výrok, který zachycuje nějakou životní moudrost, jeho smyslem je morální poučení, výstraha či pokárání, to je **přísloví**. Přísloví je tvořeno celými větnými celky, které nelze rozdělit, přeměnit, skloňovat ani časovat. V našem jazyce máme celou plejádu přísloví, která hodnotí různé situace, lidské vlastnosti aj.

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

Bez práce nejsou koláče.

6.3 Pořekadla

Pořekadla bychom mohli charakterizovat jako krátké vyjádření životní zkušenosti vycházející z lidové tradice. Má neměnný slovesný tvar.

Příklady pořekadel:

My o vlku a vlk za humny.

Já nic, já jen muzikant.

6.4 Rčení

„Rčení je útvarem podobným přísloví, avšak liší se v několika ohledech; je produktem lidové fantazie, jeho smyslem je pobavení, oživení jazykového projevu. Rčení se stává částí vět, lze je skloňovat i časovat.“ (Schneiderová E., M. Hanzová, 2013, s. 8)

6.5 Sousloví

*„Také sousloví je ustálené slovní spojení mající význam jednoho slova. Ve větě vystupuje jako jeden větný celek, který nelze rozdělit na části“. (Schneiderová E, 2013). Nejčastěji jde o spojení podstatného jména a přídavného jména, např. *liška obecná, kyselina mravenčí, stehenní kost.**

Praktická část

V praktické části jsem zpracovala deset bloků vyučovacích hodin českého jazyka, jejichž cílem je rozvoj *čtenářské gramotnosti* a rozšíření znalostí v jazykové a slohové složce českého jazyka s využitím českých pranostik. V jednotlivých vyučovacích blocích jsem využívala metody *tvořivého vyučování* a *aktivizační metody*.

V každém návrhu vyučovací jednotky je uvedeno probírané učivo, složka českého jazyka, časová dotace, klíčové kompetence, mezipředmětové vztahy, pomůcky a aktivity.

Jednotlivé vyučovací bloky jsem odučila na malotřídní Základní škole ve Starém Městě pod Landštejnem ve spojených ročnících 3. – 5. v časovém horizontu od ledna 2013 do prosince 2013.

Vyučovací bloky jsem rozdělila podle měsíců v roce a jednotlivé hodiny jsem většinou tomuto tématu přizpůsobila. Pro využití pranostik v hodinách českého jazyka jsem vytvořila pracovní listy, pexesa, karty na rozstříhání, puzzle.

Ke každé přípravě jsem uvedla hodnocení její realizace i případné doporučení změn.

7 Přípravy na hodinu

Tab. 1: Pranostiky, leden

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc leden Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák objasní svými slovy význam slova předpověď. • Žák po přečtení úvodního článku vybere vhodné informace související s pranostikami. • Žák dokáže svými slovy objasnit pranostiky.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák zvládá řešit různé problémové úlohy, hledání společných jevů.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák je veden k všestranné, účinné a otevřené komunikaci a naslouchání ve skupině.
Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> • Žák umí pracovat efektivně ve skupině, projevat své názory a podřízovat se ostatním.
Aktivity	Brainstorming metoda 66 Individuální práce Frontální práce Skupinová práce Didaktická hra
Pomůcky	Pracovní listy Různé zdroje informací, internet, knihy Pexeso Pranostik
Časová dotace	90 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, přírodověda, vlastivěda

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 20. 1. 2013

Počet žáků: 12

Motivace

Na tabuli je napsána věta: *Dneska bude úspěšný den.* Jak zhodnotíte tuto větu? Co nám věta oznamuje? Jak bychom tuto větu označili? Z rozhovoru žáci vyvodí slovo *předpověď*.

Brainstorming - metoda 66

Práce ve skupince: 6–12 minut

Přemýšlejte a stručně objasněte slovo *předpověď*. Odpovězte na otázky: Jaké předpovědi znáte? Kdo předpovědi vytváří? – otázky jsou napsané na tabuli. Žáci ve skupince 6 minut diskutují o tématu. Po uplynutí 6 minut se vedoucí sejdou a společně objasní význam slova *předpověď* a odpoví na otázky na tabuli. Učitel představí žákům jazykovou formu *předpovědi* – *pranostiku*.

Pracovní list č. 1–2

Samostatná práce: 15 – 20 minut

Vypracováním pracovního listu ověříme, zda žák po přečtení textu zvládne vybrat informace spojené s *pranostikami*. Na základě logického myšlení objasní svými slovy význam známé *pranostiky*. Dokáže vybrat vhodná slova patřící k *pranostikám*. Následuje společná kontrola pracovního listu.

2 vyučovací hodina

Pexeso

Časová dotace: 15 minut

Žáci si vylosují kartičky s obrázky charakteristickými pro dané *pranostiky* (počasí, plodiny, chování lidí, roční období), stejné obrázky u trojice žáků nám vytvoří skupinku, ve které budou společně plnit úkol.

- Žáci v prostorech třídy hledají jednotlivé části *pexesa*, které mají charakteristický obrázek, *pranostika* je vždy rozdělena na dvě části. Ze

skupinky jsou v prostorách vždy jen dva žáci, mohou na místo přinést dva obrázky pexesa.

- Žáci jednotlivé pranostiky skládají k sobě podle významu. Pokud potřebují nápovědu, mají možnost internetu nebo knihy Velká kniha pranostik.
- Po sestavení pranostik pokračují v pracovních listech ve skupince.

Pracovní listy označené rozdílnými obrázky (15–20 minut)

Skupinová práce

Žáci společně odpovídají na otázky, které jsou ve všech skupinkách totožné. V této části hledají společné znaky jednotlivých pranostik, přemýšlí nad tím, jak bychom jednotlivé pranostiky rozdělili. Druhá část pracovního listu otvírá u žáků možnost poznat pranostiku z obrázků. I u tohoto úkolu ověřujeme schopnost zapojit i jiné způsoby myšlení (deduktivní myšlení).

Rozdílnost pranostik

Každá skupinka představí své pranostiky ostatním. Mluví skupiny přečte alespoň jednu pranostiku ostatním a seznámí spolužáky s výsledky zjištění celé skupiny, tedy se společnými rysy pranostik. Na závěr lze obrázkové pranostiky zadat jako hádankový úkol pro ostatní žáky. Pokud si žáci pranostiky nepamatují, mohou mluvčí pracovat s pexesem.

Zhodnocení

Žáci ve skupinkách živě diskutovali, mluvčí přednesli své názory a společně se domluvili na tvrzení: *Předpověď označuje předvídání situace, jak to asi dopadne nebo jaké budou výsledky. Mezi nejznámější patří předpověď počasí, výsledků, úrody, výsledky voleb. V dnešní době se jimi zabírají odborníci. Tento úkol žáci hodnotili jako velmi lehký. U této aktivity jsem volila právě slovo předpověď, aby si žáci uvědomili, v jakých oblastech se předpovědi vyskytují. Pracovní list č. 1 ověřil schopnost žáků číst s porozuměním a uvědomit si nejdůležitější informace v textu. Tyto informace žáci vyhledávali a následně vybarvovali v tabulce. Další úkol prověřil schopnost žáků doplnit rým podle zvukové stránky i po stránce logické. Nápovědou pro žáky byla ilustrace.*

Skupinová práce v druhé hodině přinesla žákům radost, potěšení a pobavení. V první fázi, při hledání a spojování správných částí pexesa pranostik, se děti často zasmály nesmyslným pranostikám, které vznikaly špatným přiřazením pexesa.

Pracovní list ověřil schopnost žáků spolupracovat, vzájemně komunikovat a domluvit se společně na řešení úkolu. Odhalit společné rysy jednotlivých pranostik ve skupinkách byl úkol, jak hodnotili žáci, snadný. Přiřadit k textu správnou pranostiku z pexesa, na kterém skupinka pracovala, nebylo obtížné. K pranostikám tvořeným z obrázků skupinka vyhledala a napsala danou pranostiku a svými slovy její význam objasnila. Představení charakteristických rysů jednotlivých pranostik ukázalo žákům rozdílnost předpovědí, které byly pro naše předky důležité.

Tab. 2: Pranostiky, únor

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc únor Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák je schopen vytvořit hádanku z pranostiky. • Žák podle hádanky odvodí pranostiku, která souvisí s hádankou. • Žáci vhodně formulují své domněnky, názory, informace o pranostikách.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Podněcuje žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjí komunikativní dovednosti, schopnost domluvit se, naslouchat druhým.
Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k sounáležitosti s kolektivem, současně se učí hodnotit a oceňovat nápady a chovat se vhodně k ostatním.
Aktivity	Brainstorming Individuální práce Frontální práce
Pomůcky	Pracovní list Rozstříhané kartičky pranostik Pranostiky napsané uvnitř tabule
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, přírodověda

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 22. 2. 2013

Počet žáků: 10

Motivace a koncentrace

V prostorách učebny: 5 minut

Pohybová abeceda. Žáci se volně pohybují za doprovodu hudby. Při přerušení hudby se žáci pokouší ze svých těl vytvořit písmeno, které zadává vyučující. (slovo pranostika)

Tajenka

Frontální práce: 3–5 minut

Do předem připravené tajenky napsané na tabuli žáci učiteli diktují písmena, která předváděli. Tajenka: pranostika.

Brainstorming

Práce ve dvojicích: 5–10 minut

Co víte o pranostikách?

- Ve dvojicích diskutují o pranostikách a vhodné slovní formulaci.
- Jeden z dvojice přednese slovní formulaci ostatním, druhý píše na tabuli. V první fázi se názory nehodnotí. Všechny dvojice zapíší své názory na tabuli.
- V druhé fázi hodnotíme, zda jednotlivé formulace, názory a slova souvisejí s názvem, související slova podtrhneme.
- V poslední fázi společně vydedukujeme nejpřesnější formulaci pranostik. Pro ověření naší společné formulace využijeme internetovou stránku www.wikipedia.cz a porovnáme.
- Učitel žákům položí hádanku. *Jde o velmi známou pranostiku: „Pokud v tomto zimní měsíc, bude prostor určený k pěstování různých plodin pokryt vodou v pevném stavu, bude tento prostor dostatečně posílněn vláhou.“*

Rozstříhané kartičky pranostik na únor

Individuální práce: 10–15 minut

Každý z žáků dostane jednu část pranostiky. Zbylé části pranostik jsou umístěné v prostorách učebny. Úkolem žáků je najít zbylou část pranostiky, celou pranostiku vlepit do pracovního listu a vytvořit hádanku pro ostatní, ze které by bylo možné poznat danou pranostiku. Podle volného času mohou žáci začít pracovat na ilustraci, kterou mají za domácí úkol.

Hádanky

Frontální práce: 10 minut

Uvnitř tabule jsou napsané jednotlivé pranostiky. Každý z žáků přečte jednu z pranostik. Učitel se průběžně ptá, zda žáci rozumí všem slovům, pokud se objeví nesrozumitelné slovo, společně se žáky se pokusí slovo objasnit.

Každý žák svou hádanku představí spolužákům. Ostatní hádají, která z pranostik se v hádance ukrývá.

Zhodnocení

Začátek hodiny byl uvolněný, pohybová abeceda žáky velmi bavila. Tvorba a odhalení tajenky byly velmi rychlé. Práce ve dvojicích přinesla žákům možnost své vlastní vědomosti prokonzultovat se spolužákem. V dialogu jsme společně vyvodili formulaci: „Pranostika je tvrzení o počasí, které předpokládá nějaký děj, který se stane.“ Při hádance, kterou jsem zadala, žáci dlouho přemýšleli a dávali dohromady logické informace. Hádanku jsem musela opakovat dvakrát, než byla pranostika odhalena. Každý z žáků dostal jednu část pranostiky, ke které vyhledal druhou část a nalepil na svůj pracovní list. Při vlastní tvorbě hádanek byla znát věková různorodost. Pro mladší žáky byla tvorba hádanky náročnější. Procházela jsem mezi žáky, pokud potřebovali, pomohla jsem jim s hádankou slovní radou. Na závěr jsme si jednotlivé hádanky přečetli, ostatní využili nápovědy z tabule a podařilo se všechny hádanky uhádnout. Na závěr hodiny se žáci pustili do ilustrace dané pranostiky.

Tab. 3: Pranostiky, březen

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc březen jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák k meteorologickým jevům vymyslí příbuzná slova. • Žák ve vybraných slovech najde a označí kořen slova. • Žák odhadne význam pranostik a doplní chybějící slova v různých částech pranostik. • Žák rozpozná, pojmenuje pranostiku z ilustrace.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Využívá své dovednosti, vědomosti, znalosti k řešení problémových otázek.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák srozumitelně formuluje své myšlenky při diskuzi. • Žák rozvíjí komunikativní dovednosti, schopnost domluvit se, naslouchat druhým.
Kompetence sociální a personální	<ul style="list-style-type: none"> • Žák přispívá do diskuze v malé skupině i ve větším kolektivu.
Aktivity	<p>Myšlenková mapa</p> <p>Individuální práce</p> <p>Frontální práce</p>
Pomůcky	<p>Pracovní list</p> <p>Rozstříhané ilustrace pranostik</p> <p>Karty meteorologických jevů</p>
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	Prvouka, přírodověda – meteorologické jevy, počasí

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 15. 3. 2013

Počet žáků: 12

Problémové otázky

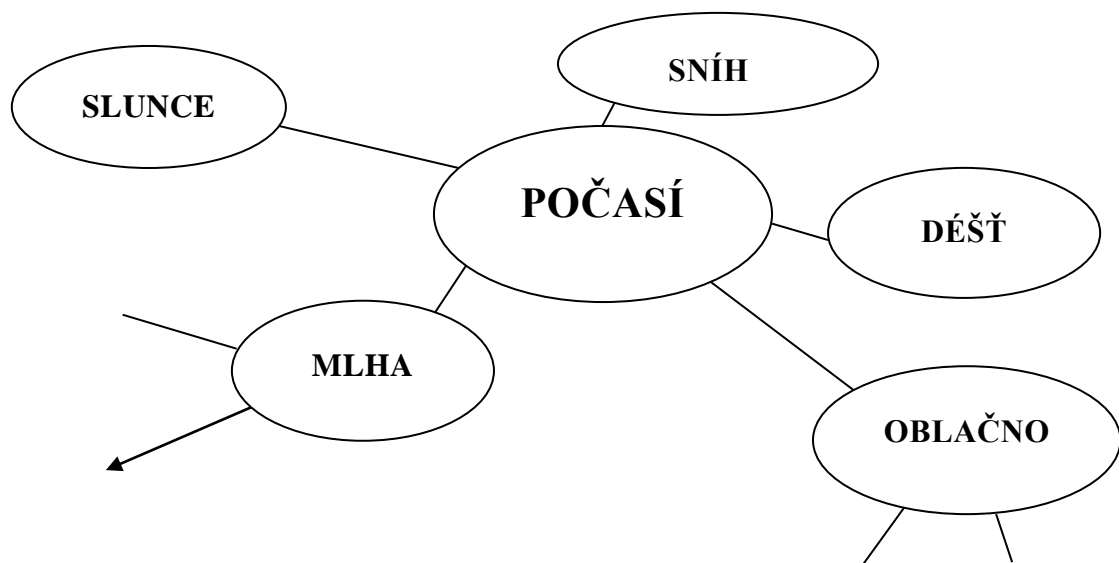
Jak bys vysvětlil slovo počasí? Jaké meteorologické jevy znáte?

Jaké je dnes počasí? Žáci slovně charakterizují počasí pro dnešní den. Jaké bude zítra počasí? Kdo předpovídá počasí? Jeden z žáků se stane hlasatelem předpovědi počasí na následující den. Meteorologické karty žák obdrží od učitele. /mlha, oblačno, déšť, jasno, sníh/. Žák formuluje vhodnými slovy znaky počasí. *Zítra bude...*

Myšlenková mapa příbuzných slov

Práce frontální: 10–15 minut

Vymýšlejte příbuzná slova ke slovům v myšlenkové mapě – slova jsou napsaná na tabuli.

- V oválu je napsané slovo označující počasí, žák vymýšlí příbuzné slovo.
- Žák příbuzné slovo napíše na tabuli, najde a označí kořen slova.
- Žáci vyvodí důvody, proč lidé pozorovali počasí v určité dny.
- Jak spolu souvisí pranostiky a předpověď počasí?

Pracovní list a rozstříhané ilustrace březnových pranostik

časová dotace: 15–20 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: individuální

Učitel obeznámí žáky s úkolem, který budou plnit v pracovním listě. První pracovní list obsahuje neúplné březnové pranostiky a nápovědy slov. Do druhého pracovního listu žáci zapisují vhodná slova z nápovědy, která patří k dané pranostice. V pranostikách chybí slovo nebo slova, která jsou ve většině případů rýmem. V obálce žák obdrží rozstříhané ilustrace pranostik, druhá strana obsahuje chybějící slova z pranostik. Žák po zapsání všech slov vlepí do druhého pracovního listu rozstříhané obrázky, které jsou z druhé strany popsány slovy z nápovědy. K jednotlivým pranostikám žáci vybírají vhodné slovo nebo slova, která umístí a nalepí do správné pranostiky. Při výběru vhodných slov do pranostik musí žáci přemýšlet o vzájemných souvislostech, významu a rýmu pranostik. Správnost nalepení vhodného slova si žák ověří vzniklým obrázkem, který je ilustrací některé z březnových pranostik. Rychlejší žáci do volného okénka mohou zakreslit vlastní ilustraci k březnovým pranostikám. Na závěr přijde objasnění tří ilustrací k pranostikám.

Zhodnocení

Při konkrétních otázkách žáci srozumitelně a jasně formulovali odpovědi. Pojmy počasí a meteorologické jevy jsou jim dobře známy z přírodovědy a prvouky. Vymýšlení příbuzných slov pro žáky bylo úkolem snadným, při označování kořene slov byla nejobtížnější příbuzná slova k výrazu oblačno, kde se v kořenu mění -č na -k. Na položené otázky žáci reagovali přiměřeně, jejich odpovědi vystihly význam počasí pro naše předky. Argumentovali především tím, že naši předci se živili hlavně zemědělstvím, které je závislé na počasí a ovlivňuje veškerou úrodu a jejich obživu. Vyhledávání a doplňování vhodných slov pro žáky bylo zábavné, možnost kontroly pomocí obrázku hodnotili velice kladně. Své domněnky si sami ověřili a zkontrolovali, bylo to pro ně méně stresující. Slabší žáci nezvládli doplnit všechna chybějící slova. O pomoc jsem požádala rychlejší spolužáky. Při tvorbě pracovního listu jsem měla použít méně pranostik, aby úkol byl zvládnutelný pro všechny žáky.

Tab. 4: Pranostiky, duben

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc duben Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vyvodí za pomoci nápovědy pranostiku z tajenky. • Žák vhodnými argumenty objasní pranostiku z tajenky. • Žák z nápovědy vybere a doplní vhodné slovo k pranostikám. • Žák je schopen po přečtení textu najít a doplnit pranostiku k textu.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák využívá své znalosti, vědomosti k vyvození dané pranostiky.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák při vzájemné komunikaci se spolužáky vhodně diskutuje, dokáže se domluvit.
Kompetence sociální a personální	<ul style="list-style-type: none"> • Žák oceňuje zkušenosti svých spolužáků a respektuje jejich názory.
Aktivity	<p>Skupinová práce</p> <p>Individuální práce v pracovním listu</p>
Pomůcky	<p>Pranostika ukrytá v tajence</p> <p>Pracovní list</p> <p>Indicie pro společnou nápovědu</p> <p>Magnetická tabule</p>
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, přírodověda (počasí, podnebí)

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 12. 4. 2013

Počet žáků: 12

Tajenka pranostiky

časová dotace: 15–20 minut

výuková metoda: diskuze ve skupině

výuková forma: skupinová práce

Dnes na začátku hodiny budete pracovat ve skupině. Úkolem skupiny bude odhalení tajenky pranostiky. Učitel položí otázky: „*Jaké souvislosti jsou spojené v pranostikách? Kdo se zasloužil o předávání pranostik?*“

Žáci si vylosují karty s písmeny A, B, C. Jednotlivé karty rozdělí žáky do tří skupin. Skupina obdrží pracovní list s tajenkou pranostiky. Jednotlivé skupiny mají za úkol rozluštit ukrytou pranostiku. Pro tvorbu tajenky jsou pod textem nápovědy, které žákům napoví. Při odhalování tajenky spolužáci diskutují, hledají a doplňují vhodná slova. Pro případ nesnázi má skupina možnost poprosit učitele o další indicie. Indicie jsou otočené nápovědou dolů na magnetické tabuli. Odhalování indicií je pro všechny skupiny společné. Skupina, která správně rozluští pranostiku, vypíše vhodné argumenty pro pravdivost této pranostiky. Skupiny se vzájemně seznámí s jednotlivými argumenty, které si vypsaly.

Pracovní list

časová dotace: 20–25 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: individuální práce

Pracovní list ověřuje schopnost žáků vybrat z nápovědy slovo, které se rýmuje a zároveň dává pranostice význam. Nápověda obsahuje nejčastěji tři slova, která mají podobu rýmu ke slovu pranostiky. Po uplynutí času (10 minut) si vzájemně zkontrolujeme a objasníme významy pranostik a slova, která žákům nebyla úplně jasná. Nejúspěšnější žáky odmění spolužáci potleskem. V druhé části pracovního listu

žáci po pozorném přečtení textu vyhledají a dopíší správnou pranostiku k textu. Z vypsanych pranostik děti vyberou jednu, ke které nakreslí obrázek.

Závěr:

Žáci společně na koberci odpovídají na položené otázky učitelem.

Jaké je typické počasí pro měsíc duben?

Jak rozumíte formulaci pranostiky: Aprílové počasí je nad ženu vrtkavější?

Jaké doporučení naši předci dávali na svatého Marka?

Jaká je nejznámější dubnová pranostika?

Zhodnocení

Při skupinové práci žáci vhodně spolupracovali, diskutovali, logicky odhalovali slovní výrazy v tajence. Skupiny využily možnosti indicií, které byly pro odhalení dubnové pranostiky potřebné. Aprílovou pranostiku jeden ze skupiny slovně prezentoval před ostatními. Skupiny si vzájemně objasnily argumenty, které asi vedly k vytvoření dané pranostiky. Výběr vhodného výrazu do pranostiky vzhledem k rýmu a významu v pracovním listu byl pro žáky snadný. V druhém úkolu, výběru vhodných pranostik k textu, nastal problém u žáků, kteří hůře čtou s porozuměním. Slabší žáci požádali o pomoc své spolužáky, kteří jim ochotně poradili. Pracovní list žáci hodnotili jako zábavný, vtipný, sami si v něm ověřili cit pro rým i vlastní úvahu. Kladně hodnotili možnost společné kontroly na závěr hodiny, především díky tomu, že si sami ověřili správnost svého řešení.

Tab. 5: Pranostiky, květen

Téma hodiny	<p align="center">Pranostiky na měsíc květen</p> <p align="center">Jazyková výchova</p> <p align="center">Literární výchova</p>
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák rozpozná vlastní jména hovorová a spisovná. • Žák zvládne slovně formulovat význam pranostiky. • Žák ve složených slovech najde a nahradí synonymum v souvislosti se vznikem vlastního jména. • Žák je schopen vytvořit osnovu příběhu a na základě osnovy napsat krátký příběh.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák využívá při řešení problému různé myšlení.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vhodně vede dialog, užívá základní pravidla komunikace. • Žák vhodně spolupracuje ve skupině, je schopen se domluvit na společné prezentaci živých obrazů.
Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vyslechne spolužáky, respektuje jejich názor.
Aktivity	<p>Individuální práce</p> <p>Frontální práce</p> <p>Skupinová práce – živé obrazy</p>
Pomůcky	<p>Kartičky písmen</p> <p>Pracovní listy</p> <p>Text příběhu</p>
Časová dotace	90 minut
Mezipředmětové vztahy	<p>prvouka, vlastivěda – společnost, vztahy</p> <p>vlastivěda – historie a novověk</p>

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 26. 5. 2013

Počet žáků: 12

Vlastní jména

časová dotace: 5–10 minut

výuková metoda: dialog, myšlenková mapa

výuková forma: individuální práce v rámci frontální výuky

- Žáci sedí ve svých lavicích. Na tabuli jsou v kroužku napsaná dvě slova: Jan a Honza. Učitel pokládá otázky: Co mají tato dvě slova společného? V čem se tato dvě slova liší? Kdy je vhodnější použít první slovo a kdy druhé?
- Jednotlivé pojmy, které žáci pojmenují a objasňují, zapisujeme na tabuli, taktéž i jejich vzájemné vztahy.
- Žáci by měli slovně formulovat slovo spisovné a říci, kdy se používá. Následovně i slovo hovorové a jeho využití v běžné komunikaci. Uvedou některé typické věty a situace pro spisovnou a nespisovnou variantu jména.

Kartičky

časová dotace: 5–10 minut

výuková metoda: didaktická hra

výuková forma: individuální práce v rámci frontální výuky

- Žáci postupně tahají kartu s písmeny, na dané písmeno řeknou vhodné jméno osoby, jeho spisovnou i hovorovou podobu. Vymyslí větu s použitím hovorového jména.
- Vystřídají se všichni žáci, je možné nechat ostatní doplňovat a obohacovat vlastní jména.
- Na závěr rozluští hádanku, která připraví žáky na práci v pracovním listě.
- Na tabuli je napsané slovo LOVza. Pokud toto slovo rozdělíme na dvě části a jednu část nahradíme synonymem, vznikne mužské hovorové jméno.

Pracovní list

časová dotace: 20–25 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: individuální práce v rámci frontální

- Žák vymýšlí vlastní jména na daná písmena P, S, B.
- V druhém úkolu žák k hovorovému jménu napíše spisovnou variantu jména a datum, kdy je jméno v kalendáři.
- Z vlastních jmen z předešlého cvičení dotvoří květnovou pranostiku, kterou svými slovy objasní.
- Druhá strana pracovního listu obsahuje úkol nahradit část slova synonymem tak, aby vzniklo vlastní jméno.
- Pro bystré a rychlé žáky je připraven úkol navíc – vytvořit vlastní jméno ze dvou složených částí, jedna bude nahrazena synonymem.
- Společná kontrola práce žáků odhalí případné chyby a nezdary, které si společně objasníme, ale i správnost odpovědí žáků.

2 VYUČOVACÍ BLOK

Rozstříhaný text

časová dotace 5–10 minut

výuková metoda: tiché čtení

výuková forma: individuální

- Žák obdrží rozstříhaný text, který sestaví podle významu.
- Žák sestavený text zkontroluje se spolužákem v lavici.
- Závěrem proběhne společné přečtení příběhu.
- Otázky, na které žáci odpovídají: Které postavy vystupovaly v příběhu? Která pranostika se objevila v příběhu? Před čím varoval zahradník svého krále? Co přikázal král svému zahradníkovi? Proč musel zahradník vysázet nové květiny?

Živé obrazy

časová dotace: 20–25 minut

výuková metoda: dramatická improvizace

výuková forma: skupinová práce

Žáky rozdělíme po čtyřech. Každá skupinka obdrží rozstříhané obrázky k textu.

- Žáci k obrázkům přiřadí text.
- Žáci ve skupince se vzájemně domluví, jak staticky zachytí jednotlivé momenty příběhu. Je nutné zapojit všechny členy ve statickém ztvárnění. Postavy se nesmí pohybovat, mohou využít mimiky, gest a pohybu.
- Časový limit pro vymýšlení pohybů bude 15 minut, po uplynutí doby obejde učitel skupiny a zjistí, zda je potřeba přidat nějaký čas.
- Po uplynutí času si jednotlivé skupinky své zachycení postav předvedou. Diváci odmění představení živých obrazů potleskem.

Pracovní list

časová dotace: 10–15 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: individuální práce

V pracovním listu žáci vytvářejí osnovu příběhu pomocí obrázků. Při tvorbě vlastních textů zvažují situaci a slovně zachycují nejdůležitější momenty příběhu.

Zhodnocení:

Žáky práce a tvorba myšlenkové mapy zaujala. Zachytili v ní důležité pojmy i jejich vzájemné vztahy. Bez obtíží zvládli objasnit důvody, kdy je vhodnější použití spisovné varianty a kdy je lepší využít hovorové varianty a uvedli příklady. V didaktické hře žáci k písmenu jmenovali spisovnou i hovorovou podobu jména a k jedné variantě vymysleli vhodnou větu. V pracovním listu žáci objevili hovorovou podobu jména Vacek, která byla pro ně zcela neznámá. V některých případech znali žáci hlavně hovorovou podobu a nemohli najít její spisovnou podobu. V pracovním listě se objevila pranostika týkající se ledových mužů, která byla pro žáky méně známá, ale objasnění pranostiky zvládli. Velké obtíže převážně slabším žákům

připravil úkol třetí. Nahradit část slova synonymem tak, aby vzniklo vlastní jméno, bylo velmi náročné. Slabším žákům jsem poradila, napověděla a povzbudila, aby zvládli alespoň část úkolu. Společná kontrola žákům přinesla rozřešení jmen, šikovnější (3 žáci) připravili pro spolužáky hádanky. Žáci úkol hodnotili kladně, přestože se jim zdál velmi obtížný. Tento úkol jsem v pracovním listu po neúspěchu některých dětí poopravila tak, že část, kterou má žák nahradit synonymem, jsem silně zvýraznila.

V druhém bloku obdrželi žáci rozstříhaný text, který se po sestavení a přečtení stal předlohou pro živé obrazy. Náповědou pohybu byly obrázky, které žáci ve skupinkách přiřazovali k textu.

Dramatické zachycení příběhu pomocí živých obrazů bylo pro žáky silně emočním zážitkem, který byl podložen i samotným představením obrazů. Tvorba osnovy a vlastní tvorba krátkého příběhu se velmi zdařila. Některé příběhy jsme si na závěr přečetli. Všechny jsme vystavili na síti v učebně.

Tab. 6: Pranostiky, červen

Téma hodiny	Pranostiky předpovídající počasí Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vybere pranostiky předpovídající pěkné a deštivé počasí. • Žák vyhledá potřebné informace na internetu nebo v kalendáři. • Žák písemně formuluje pranostiku Medarda v dnešním znění.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák řeší problémovou otázku na základě svých zkušeností, vědomostí.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák účelně spolupracuje se spolužákem, vhodně diskutuje se spolužákem.
Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> • Žák je veden k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem.
Aktivity	<p>Párová práce</p> <p>Individuální práce</p>

Pomůcky	Kartičky s otázky Pracovní list Internet, kalendář
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	vlastivěda – historie české obrození prvouka, přírodověda – koloběh vody

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 12. 6. 2013

Počet žáků: 12

Koloběh vody

časová dotace: 10–15 minut

výuková metoda: didaktická hra

výuková forma: individuální v rámci frontální

Prostor třídy je rozčleněn na různá stanoviště. Jednotlivá stanoviště jsou označena: rostlina, zvíře, podzemní voda, potok, řeka, moře, mrak. Na každém stanovišti jsou pro žáky připravené úkoly napsané na prouzcích papíru a otočené textem dolů. Tyto úkoly mají žáci splnit a poté je žák odeslán na další stanoviště. Žáci jsou rozmístěni na stanoviště a poté samostatně plní úkoly a přecházejí na jiná stanoviště.

Děšť, červen, pranostika

časová dotace: 10 minut

výuková metoda: problémové otázky

výuková forma: párová práce v rámci frontální výuky

Každá dvojice sedící spolu v lavici si hodí kostkou. Na každé straně kostky je napsaná vždy jedna problémová otázka. Dvojice na volnou kartičku napíše otázku a odpověď.

Problémové otázky:

- 1. Pokuste se vysvětlit ostatním, co je koloběh vody. 2. Co mají společného pranostiky a předpověď deště?*
- 3. Podle vašeho názoru, jaké počasí je pro červen typické? 4. Co myslíte, ze kterého stanoviště se odpařuje nejvíce vodní páry? Proč?*
- 5. Vysvětlete, proč vznikaly pranostiky. 6. Objasněte, kam všude putuje dešťová voda.*

Na závěr jednotlivé otázky dvojice zodpoví nahlas i pro spolužáky.

Pracovní list

časová dotace: 15–20 minut

výuková forma: individuální práce v rámci frontální

V pracovním listu jsou pranostiky spojené především s předpovědí určitého dne a budoucího počasí. Žáci po přečtení pranostik barevně označují pranostiky předpovídající slunné počasí a počasí deštivé. U některých pranostik vyhledávají datum, ke kterému se daná pranostika váže. Jméno Fortunát není v dnešním kalendáři, proto žáci musí využít internetu nebo knihy Medardova kápě a zároveň najít odpověď na otázku: *Proč se jméno Fortunát neobjevuje v dnešním kalendáři?* V druhém úkolu žáci pracují s pranostikou Medarda, která je ve starší podobě. Pozorné čtení zajistí žákům možnost odpovědět na otázky za textem. Žák zapíše dnešní podobu pranostiky Medarda a pokusí se objasnit důvod deštivého období v červnu. Závěrem proběhne společná kontrola jednotlivých pranostik i současné podoby pranostiky Medarda.

Zhodnocení

Didaktická hra poskytla žákům možnost získat informace o koloběhu vody. Plnění úkolu hravou formou u žáků vyvolal emocionální prožitek, lépe si zapamatovali informace spojené se stanovištěm. Problémové otázky daly žákům ve dvojici možnost společně vydedukovat odpověď. Při párové práci žáci vhodně komunikovali, vzájemně naslouchali a společně se podíleli na odpovědi. Jednotlivé otázky i odpovědi žáci představili svým spolužákům.

Pracovní list obsahoval pranostiky dne předpovídající budoucí počasí, především počasí deštivé. Pro výběr data svátku většina žáků zvolila kalendář, jméno Fortunát však v kalendáři neobjevili. Doporučila jsem žákům, aby do vyhledávače na seznamu na internetu zadali *kalendář jmen 365*, kde jsou zahrnuta i původní jména v kalendáři. Při vyhledání této informace jsme si objasnili, že i kalendář prošel velkou proměnou a že dnes využíváme gregoriánský kalendář. Druhá část pracovního listu poukázala na pranostiky týkající se Medarda a obavy našich předků před tímto deštivým obdobím. Historické proměny této pranostiky ukázaly, že byla pro naše předky opravdu podstatná. Žáci tuto pranostiku upravili do podoby, kterou známe nyní, tato pranostika je celkem známá, a tak jim to nečinilo obtíže. U obrázku koloběhu vody měli žáci

vydedukovat, proč je červen deštivý. Úkol zvládla pouze část žáků, která vhodně argumentovala tím, že počasí je ovlivněno oceánským vlhkým vzduchem.

Tab. 7: Pranostiky, září

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc září
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák objasní svými slovy význam vybrané pranostiky. • Žák podle významu pranostik doplní chybějící slova v různých částech pranostik. • Žák formuje vhodně své domněnky, názory.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Podněcuje žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Rozvíjí komunikativní dovednosti, schopnost domluvit se, naslouchat druhým.
Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci jsou vedeni k sounáležitosti s kolektivem, současně se učí hodnotit a oceňovat nápady a chovat se vhodně k ostatním.
Aktivity	<p>Brainstorming</p> <p>Párová práce</p> <p>Frontální práce</p>
Pomůcky	<p>Pracovní list</p> <p>Různé zdroje informací, internet, knihy</p> <p>Rozstříhané kartičky pranostik</p> <p>Karta binga</p>
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, přírodověda – Slunce a Země

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 29. 9. 2013

Počet žáků: 14

Motivace

Učitel: „Je krásné slunné počasí, venku je velké teploučko. Vítr se ukrývá někde hluboko ve skalách, listy na stromech se ani nepohnou. Končí léto, nastává období přechodu mezi létem a podzimem. Toto období je pojmenováno babí léto. Proč?

Brainstorming

Práce ve dvojicích: 5–10 minut

Přemýšlejte, jak vznikl název babí léto. – slova BABÍ LÉTO jsou napsaná na tabuli

- Dvojice vytváří domněnky, hypotézy.
- Jeden ze dvojice přednese domněnku ostatním, druhý píše domněnku na tabuli. V první fázi se názory nehodnotí. Všechny dvojice zapíší své názory na tabuli.
- V druhé fázi hodnotíme, zda jednotlivé domněnky, názory, slova souvisejí s názvem, související slova podtrhneme.
- V poslední fázi společně vydedukujeme původ vzniku slovního spojení. Pro ověření naší hypotézy využijeme internetovou stránku www.wikipedia.cz

Rozstříhané kartičky pranostik na září

Práce ve dvojicích: 10–15 minut

S počasím, ročním obdobím předpovědi souvisejí...

Dvojice dostane pouze jednu část pranostiky. Druhá část pranostik je umístěná v učebně. Žáci podle významu, slovní rytmy, rýmu vyberou druhou polovinu pranostiky a nalepí ji na arch papíru. Po nalepení pranostiky odchází za učitelem pro další pranostiku, kterou složí stejným způsobem. Po sestavení všech pranostik na archu si jednotlivé pranostiky hlasitě přečteme.

Pracovní list

časová dotace: 10 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: individuální

Žáci obdrží pracovní list. Vyplněním pracovního listu ověřujeme, zda je žák díky logickému uvažování a smyslu pro rytmus a rým schopen doplnit chybějící slova kdekoliv v pranostice. V nápovědě jsou jednotlivá slova pro doplnění. Je zcela na žákovi, zda využije možnosti nahlédnout do papíru s nalepenými pranostikami, pokud si neví rady, nebo začne pranostikami, kterými si je jist. Barvou smajlíku zhodnotí, jak moc byl při práci samostatný.

- červená barva smajlíku – hodně jsem se radil
- oranžová barva smajlíku – přišel jsem si pro tři rady
- zelená barva smajlíku – práci jsem zvládl zcela sám

Rychlejší žáci mají možnost vypracovat úkol, který je na začátku pracovního listu. Ze tří možností mají žáci vybrat tu, která jim připadá nejpříjemnější. K ověření mohou využít jako zdroj internet, ale upozorníme i na možnost nahlédnutí do knihy Medardova kápě, str. 136.

Bingo pro chytré hlavičky

Žák obdrží kartu binga. Na kartě je napsaná pouze druhá polovina pranostik. Žák si nejprve celou tabulku přečte.

Učitel čte pouze začátek pranostiky, úkolem žáků je vyškrtat druhou část k pranostice. Vyhrává žák, který jako první má vyškrtanou řadu, nebo sloupec.

Zhodnocení

Žáci byli velice aktivní při párové práci, kdy měli uvažovat nad vznikem slova babí léto. Při této práci rozvíjeli svou fantazii, smysl pro logičnost. V domněnkách se často objevovala spojení s motýlem babočkou a létáním na loukách. Často se objevovala i domněnka spojitosti s barvou vlasů babičky. Po představení jednotlivých nápadů a podtržení těch, které opravdu souvisejí se vznikem pojmenování babí léto. Společně jsme odhalili pravou souvislost, žáci měli možnost si správnost ověřit na internetových stránkách. Tuto část hodnotili velmi hezky, líbila se jim možnost

diskutovat se spolužákem. Ve dvojicích pak žáci hledali, přiřazovali a nalepovali druhou část pranostiky na arch papíru. Při nalepování ze zvědavosti četli pranostiky ostatních. Po nalepení všech pranostik jeden z dvojice přečetl pranostiku nahlas a arch papíru podal svému sousedovi. Při samostatné práci většinou žáci spoléhali na svou intuici, schopnost zapamatovat si pranostiku, vybrat z nápovědy vhodné slovo, které dává pranostice význam. Zde někteří žáci využili možnosti nápovědy z archu nalepených pranostik. Nejobtížnější pro žáky byla hra Bingo. Zvolila jsem velké množství pranostik, které si žáci, přestože jsme s pranostikami během hodiny pracovali, nezapamatovali. Slabší žáci hodnotili hru jako obtížnou, přispěl k tomu asi fakt časového omezení pro vyškrtávání správných pranostik i fakt různorodosti jejich dovednosti rychlého čtení. Při sestavování binga bych příště zvolila méně pranostik.

Tab. 8: Pranostiky, říjen

Téma hodiny	Pranostiky celého roku Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák ve spolupráci se spolužáky sestaví myšlenkovou mapu. • Žák svými slovy dokáže objasnit spojitost mezi pranostikou a předpovědí. • Žák vybere k daným pranostikám druhou část, která dává pranostikám význam.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák při řešení pranostik hledá vhodné strategie, jak zadaný úkol splnit. Při plnění úkolu využívá logické myšlení a své znalosti.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák rozvíjí své komunikativní dovednosti, schopnost domluvit se, naslouchat druhým. • Žák do skupinové práce přináší své nápady, obhájí své názory, vhodně argumentuje.
Kompetence sociální a personální	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci při vypracování mapy spolupracují, vhodně komunikují, jsou schopni se domluvit na rozdělení úkolů.
Kompetence pracovní	<ul style="list-style-type: none"> • Žáci pracovní list vypracují samostatně, učí se spoléhat sami na sebe.
Kompetence k učení	<ul style="list-style-type: none"> • Žák graficky třídí, zpracovává informace o pranostikách.
Využitelné metody	Myšlenková mapa, běhací diktát, pexeso
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, přírodověda – roční období, měsíce

PŘÍPRAVA NA HODINU ČESKÉHO JAZYKA

Den: 29. 9. 2013

Počet žáků: 14

Běhací diktát

časová dotace: 10 minut

výuková metoda: didaktická hra

výuková forma: skupinová práce v rámci frontální výuky

- Žáky rozdělíme do skupinek po čtyřech. (Barevná víčka)
- Skupinka obdrží samolepící papírky. Mimo učebnu jsou umístěné dva archy A4 s jednoslovnými i víceslovnými hesly.
- Seznam hesel: názvy jmen, názvy měsíců, neznámý autor, předpověď, počasí, úrody, změny v přírodě, pozoruje počasí, hodnotí nějakou situaci děje, předává se slovně, ustálené slovní spojení, obilí, víno, brambory, brzké jaro, déšť, sněh, mlha, lidské jednání, zelí, hodí srp dožita, dává poučení, přísloví.
- Každá skupinka má za úkol přepsat všechna hesla vyvěšená na archu na samolepící lístečky. Samolepící kartičky musí být položeny na lavici. Členové skupinky se domluví, kdo bude běhat a diktovat hesla a kdo bude zapisovat hesla na kartičky. Zapisovat budou dva žáci, kteří se během hry po vzájemné domluvě vymění. Na chodbě může být pouze jeden člen z jedné skupiny. Skupina, která jako první zapíše všechny informace, vyhrává.

Myšlenková mapa

časová dotace: 10–15 minut

výuková metoda: slovní

výuková forma: skupinová práce v rámci frontální výuky

- Žáci pracují ve stejné skupince.
- Žáci z napsaných slov vyberou pouze ta, které souvisejí s problematikou pranostiky.
- Doprostřed papíru napíší název tématu: *Pranostika*. Z tabule zakreslí podobu mapy s informacemi v kroužcích: Kdo? Jak? Co? Proč? Pro sestavení

myšlenkové mapy využijí slova, slovní spojení, která vlepují pod kroužky podle významu. Vzájemné vztahy zakreslují tužkou.

- Skupinky si jednotlivé mapy vzájemně představí. Učitel se na závěr zeptá, zda měli se zařazením některého slova problém, zda všem slovům rozumí. Myšlenkové mapy lze vyvěsit ve třídě jako výukové plakáty.
- Uvnitř tabule jsou napsány čtyři pranostiky. Každá ze skupinek má za úkol objasnit, co mají jednotlivé pranostiky společného a jak dané pranostice rozumí.

Svatý František zahání lidi do chýšek.

Divoké husy na odletu – konec i babímu létu.

Říjen a březen rovné jsou ve všem.

Svatá Voršula a Kordula – větry pohnula.

Pexeso

časová dotace: 5–10 minut

výuková metoda: slovní

výuková forma: skupinová práce

- Žáci ve skupině obdrží část pexesa s pranostikami z jednotlivých měsíců v roce. (12 dvojic – 2 roční období)
- Pexeso se zamíchá a rozdává. Každý z členů skupinky vyhledává dvojice. Po vyhledání všech dvojic žáci přemýšlejí nad barevností a rozdělení pexesa, jaká roční období jsou zachycena. Své domněnky a názory mluví sdělí nahlas.
- Každá ze skupinek přečte pranostiky určitého ročního období spolužákům. Ostatní žáci uslyší pranostiky ke každému ročnímu období a zároveň k měsíci v roce.

Pracovní list

časová dotace: 10–15 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: individuální práce

Učitel rozdává pracovní listy žákům. Jeden ze žáků přečte nahlas první popletenou pranostiku. Poslední slovo v první části pranostiky podtrhneme. K danému slovu hledáme vhodný rým, k pranostice vyhledáváme její druhou část. Je nutné mít na zřeteli význam a rým. Takto společně zvládnutou pranostiku žáci zapíší na volný řádek. Zbylé popletené pranostiky žáci zvládnou vyhledat a napsat ve správném tvaru. Žáci na závěr jednotlivé pranostiky přečtou a pokusí se je objasnit svými slovy.

Zhodnocení:

Běhací diktát byl pro žáky příjemným zpestřením, kdy informace získávali při pohybu. Při této aktivitě bylo ve třídě poněkud rušněji a živo. Aktivita se žákům velice líbila.

Při sestavování myšlenkové mapy žáci mezi sebou živě diskutovali, domlouvali se, kam a jaké informace budou vlepovat. Použila jsem modifikaci myšlenkové mapy. Podle mého názoru žáci aktivitu zvládli a práce se jim zdařila a líbila. Společná kontrola myšlenkových map ukázala jednotlivé, nepatrné chyby.

Na závěr společné práce jednotlivé skupinky přečetly a svými slovy objasnily, že pranostika značí předpověď. Slovní vysvětlení začínaly slovy, *myslíme si..., vysvětlujeme si to..., řekli bychom....*

Rychlá hra s pexesem přinesla žákům uvolnění a zároveň možnost seznámit se s pranostikami vázanými na měsíce v roce. Při vyhledávání souvislostí mezi barvami žáci celkem snadno odhalili typickou barevnost pexesa pro určité roční období, jednotlivé odstíny představovaly měsíce v roce. Každý měsíc má své zástupce v pranostikách. Žáci nahlas přečetli jednotlivé zástupce pranostik na daný měsíc.

Samostatná práce ukryvala popletené pranostiky, které jsou ve správné podobě zástupci jednotlivých měsíců v roce z pexesa. První pranostiku jsme na základě rýmu a významu zvládli sestavit společně. Žákům to dodalo jistotu a s chutí se pustili do práce. Nabídla jsem jim i možnost, pokud si opravdu nebudou vědět rady, aby pranostiku našli v jiném zdroji např. kniha, internet, pexeso. Této možnosti nevyužil ani jeden ze žáků. Tuto aktivitu hodnotili velmi kladně. Výběr pranostik vázaných na měsíce v roce byl vhodně zvolen, žáci se především spoléhali na rýmy, které daly napovědět správné podobě pranostik.

Tab. 9: Pranostiky, listopad

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc listopad
	Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák pozná a pojmenuje pranostiky týkající se Martina. • Žák doplní do pranostik vhodná zvířata, označí rýmy.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák vyhledává společné a odlišné znaky pranostik.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák využívá různé formy komunikace při párové i frontální práci.
Kompetence občanské	<ul style="list-style-type: none"> • Žák umí ohodnotit a ocenit práci spolužáka.
Aktivity	Brainstorming Didaktická hra Individuální práce
Pomůcky	Puzzle pranostiky Pracovní list
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, vlastivěda – jak to bylo dříve

Puzzle

časová dotace: 10–15 minut

výuková metoda: brainstorming

výuková forma: párová práce v rámci frontální výuky

- Dvojice obdrží puzzle. Po složení obrázku vymýšlí souvislosti, které je napadnou s obrázkem.
- Jednotlivé nápady a návrhy učitel zapisuje na tabuli.

- Po zveřejnění všech nápadů a myšlenek hledáme možnost jejich co nejpřesnějšího zachycení. Jednotlivé informace podtrháváme a nahlas si přečteme, co se nám společně podařilo vydedukovat.

Poztrácená slova

časová dotace 5–10 minut

výuková metoda: didaktická hra, problémová úloha

výuková forma: párová práce v rámci frontální

- Pro další práci ve dvojicích jsou na tabuli napsaná začáteční písmena slov, která tvoří vždy jednu pranostiku. Všechny pranostiky se týkají jednoho listopadového dne – Martina.
- Jako příklad: S M R J N B.
Svatý Martin rád jezdí na brůně. Žáky necháme tipovat, jaká pranostika je ukrytá v této větě. Objasníme si slovo brůň asi znamená. Brůň je kůň s bílou barvou srsti, s krycí srstí barvy červené, hnědočerné až černé.
- Pranostiky: S M P N B K.
N S M K S Z K.
N S M B D P.
- Dvojice si jednotlivé začáteční písmena zapíší na papír a společně se pokusí vypsát známé pranostiky, žáci mají možnost využít různé zdroje informací.
- Dvojice mají možnost zkonzultovat své pranostiky s další dvojicí.
- Závěrem si jednotlivé pranostiky přečteme.

Pracovní list

časová dotace: 20–25 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: samostatná práce

- V pracovním listu ověříme schopnost logického myšlení, jazykového citu pro rým. Žáci z obrázků zvířat vyberou pouze to zvíře, které by dané pranostice dávalo význam.

- Při hledání společných a odlišných znaků pranostik musí žáci pranostikám porozumět a při pozorném čtení rozpoznat a vyvodit pranostiku měsíce a pranostiku dne.
- V závěrečném cvičení ověřujeme schopnost žáků z přečteného textu vyvodit správnou myšlenku, kterou autor v pranostice zachytil.
- Žák barvou smajlíku zhodnotí, jak se mu práce dařila.
  - ✓ červená barva smajlíku – s prací jsem si nevěděl rady
  - ✓ oranžová barva smajlíku – měl jsem drobné obtíže
  - ✓ zelená barva smajlíku – bez obtíží
- Všechny pranostiky si společně zkontrolujeme a ověříme, zda všichni žáci správně pochopili a vyvodili správnou myšlenku.

Zhodnocení:

Po složení obrázku martinské pranostiky se žákům otevřel prostor pro prezentování svých myšlenek, domněnek a hypotéz. Myšlenky jsme zapisovali na tabuli, společně jsme pak zjišťovali vzájemné souvislosti a objasňovali danou známou pranostiku. Žáci hned odhadli, že se budeme zabývat pranostikami týkajícími se Martina a měsíce listopadu. Žáci rádi pracují ve dvojicích, mají možnost domluvit se a konzultovat své myšlenky se spolužákem. Poztráčená slova ve větě pro dvojice byla zajímavou problémovou úlohou, kterou zvládli téměř bez obtíží, pouze slabší žáci se poradili s jinou dvojicí. V pracovním listu spoléhaly děti pouze na své vědomosti, poznatky, schopnosti. Pozorné čtení a vyvození správné myšlenky z textu bylo pro žáky snadným úkolem, především díky možnosti výběru ze dvou řešení. Příště bych zvolila více možností řešení. Žáci hodnotili tuto hodinu jako zajímavou, zábavnou a pestrou.

Tab. 10: Pranostiky, prosinec

Téma hodiny	Pranostiky na měsíc prosinec
	Jazyková výchova
Vzdělávací cíle	<ul style="list-style-type: none"> • Žák ve spolupráci se spolužáky najde vhodná podstatná jména, podstatná jména napíše ve správném tvaru. • Žáci určí u podstatných jmen pád, číslo, rod a vzor. • Žák zvládne dát popletené pranostiky do správné podoby.
Kompetence k řešení problémů	<ul style="list-style-type: none"> • Žák řeší problémové úlohy na základě svých schopností.
Kompetence komunikativní	<ul style="list-style-type: none"> • Žák se vyjadřuje souvisle a kultivovaně.
Kompetence k učení	<ul style="list-style-type: none"> • Žák je veden k samostatnosti při procvičování učiva různými typy úloh.
Aktivity	Brainwriting Individuální práce
Pomůcky	Motivační obrázek Pracovní list
Časová dotace	45 minut
Mezipředmětové vztahy	prvouka, přírodověda – Země a Slunce

Motivační obrázek

časová dotace: 15–20 minut

výuková metoda: brainwriting

výuková forma: párová práce v rámci frontální výuky

- Dvojice obdrží obrázek. Děti zapisují na papír jednotlivá slova, myšlenky, nápady, které jsou v nějaké souvislosti s obrázkem. Po zapsání myšlenek (5–7minut) učitel papíry sebere. Rozvíjíme u žáků schopnost předvídat, o čem bude krátký text.
- Jednotlivé nápady a návrhy učitel přečte a jeden ze žáků zapisuje na tabuli.
- Po zveřejnění všech nápadů a myšlenek hledáme nejpřesnější formulace, co obrázek zachycuje a jaké je správné znění pranostiky. Náповědou pro žáky bylo datum i jasně charakterizovaná kresba.
- Následuje obrázek pranostiky „Lucie noci upije“ z knihy Medardova kápě.

Pracovní list

časová dotace: 20–25 minut

výuková metoda: písemná

výuková forma: samostatná práce

- V pracovním listu ověříme schopnost logického myšlení, zkusíme si spojit své vědomosti a najít správné podstatné jméno, které vystihuje jednotlivé charakteristiky.
- Jednotlivá podstatná jména žáci upraví do správného tvaru a napíší do připravených neúplných pranostik.
- U těchto podstatných jmen určí mluvnické kategorie pád, číslo, rod a vzor.
- V závěrečném cvičení ověřujeme schopnost řešit problémové úlohy. Ty jsou zaměřeny na hledání druhé části pranostiky, která jí dává význam a smysl. Obrázkovou pranostiku pak musíme zapsat a svými slovy vysvětlit.
- Všechny pranostiky si společně zkontrolujeme a ověříme, zda všichni žáci správně pochopili a vyvodili správnou myšlenku.

Zhodnocení:

Obrázek jako motivační atribut posloužil k tomu, aby z něj žáci vyvodili základní slova a přemýšleli o souvislostech. Děti vyvozovaly, co by obrázek mohl zachycovat. Slova, která byla nejčastější: ženské jméno, 13. prosince, stůl, pije, noc, židle, sedí, předpověď, žena sedící u stolu. Při podtrhávání důležitých slov na tabuli se u žáků objevila myšlenka, že jde o ilustraci pranostiky. Nikdo z žáků si nevzpomněl, které

ženské jméno připadá na 13. prosince. Pomoc vyhledali v kalendáři. Vyslovení pranostiky poté bylo velmi rychlé a jednoduché. Podstatná jména vhodně doplnili do pranostik a určili mluvnické kategorie

Závěr

V diplomové práci jsem se zabývala tematikou českých pranostik v hodinách českého jazyka na 1. stupni v pojetí různých vyučovacích metod.

V teoretické části jsem představila klíčové informace o výukové oblasti Český jazyk a literatura, čtenářské gramotnosti a jejich postavení v současné podobě RVP pro základní vzdělávání. Dále jsem zpracovala informace o tvořivosti, tvořivém procesu a metodách tvořivého vyučování, frazeologie, pranostik.

Praktická část představuje deset návrhů výukových bloků českého jazyka a literatury v 3. – 5. ročníku malotřídní základní školy, založených na metodách tvořivého vyučování, jejichž prostřednictvím dochází k osvojování nového učiva zvyšování čtenářské gramotnosti.

Všechny výukové jednotky byly realizovány v malotřídní základní škole ve spojených ročnících 3. – 5. Metody *tvořivého učení* se osvědčily jako užitečný prostředek pro osvojování nového učiva, rozvoj čtenářské gramotnosti a klíčových kompetencí i strategií učení. Myšlenkové mapy, brainstorming, dialogy, problémové úlohy a didaktické hry se osvědčily jako metody, které u žáků podněcují tvořivost myšlení. Žáci jednotlivé informace třídí, vyhledávají souvislosti mezi jevy, zjišťují spojitost mezi nimi, vyvozují závěry, které jsou schopni vhodně prezentovat, pro své závěry dokáží najít argumenty. Žáci jsou při těchto činnostech aktivnější, mají vnitřní potřebu přijít na řešení problémů, otázek, jejich rozhodnutí je silně ovlivněno vnitřní motivací. Žáci neočekávali za jednotlivé aktivity známky, ale zcela jim stačila společná kontrola na konci hodiny.

Při tvorbě jednotlivých pracovních listů jsem se pokusila zařadit různé formy doplňování textů s nápovědou i bez nápovědy. Cvičení také rozvíjela nejen logické myšlení a deduktivní přístup, ale i slovní zásobu, schopnost žáka vyvodit záměry autora, i schopnost doslovného porozumění textu.

Tematika pranostik ukázala možnost propojenosti s dalšími předměty, zvláště s prvoukou (3. ročník), přírodovědou a vlastivědou. Žáci se v těchto předmětech blíže seznamují s jednotlivými proměnami přírody v závislosti na střídání ročních období, s počasím v ČR, zemědělskými pracemi, Zemí a Sluncem a jejich vzájemným

postavením. Věřím, že se práce stane přínosným materiálem pro učitele českého jazyku.

Použitá literatura a elektronické zdroje

ALTMANOVÁ, J. a kol. *Čtenářská gramotnost ve výuce: metodická příručka*. 1. vyd. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků (NÚV), divize VÚP. 2011. ISBN 978-80-86856-98-8.

ALTMANOVÁ, J. a kol., 2010. *Gramotnosti ve vzdělávání: příručka pro učitele*. 1. vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický. ISBN 978-80-87000-41-0.

ČERMÁK, F., 2009. *Slovník české frazeologie a idiomatiky*. 1. vyd. Voznice: Leda. 1272 s. ISBN 9788073352196.

ČECHOVÁ, M. *Dynamika frazeologie*. [online]. Naše řeč. Ústav pro jazyk český Akademie věd, [cit. 2014-03-03]. Dostupné na www: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php>>.

FILIPEC J. *Česká frazeologie*. [online]. Naše řeč. Ústav pro jazyk český Akademie věd, 1984. [cit. 2014-03-03]. Dostupné na www: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6460>>.

HAVEL, J., 2011. *Pojetí gramotnosti v primární škole*. 1. V. Brno: Masarykova univerzita.

HLAVSA, J. a kol., 1998. *Psychologické problémy výchovy a tvořivosti*. Liberec: Edice Psychologická literatura.

KOŠŤÁLOVÁ, H., 2010. *Čtenářská gramotnost a její složky*. In: KOŠŤÁLOVÁ H., ŠAFRÁNKOVÁ K., HAUSENBLAS O., ŠLAPAL M. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka* [online]. Praha: Česká školní inspekce [cit. 2013-12-18]. Dostupné z <http://www.csicr.cz/85256-ctenerska-gramotnost-jako-vzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka>.

KOTRBA, T. a LACINA L., 2010. *Praktické využití aktivizujících metod ve výuce*. 1. vyd. Praha. Barrister & Principal. ISBN 80-87029-12-7.

KOŤÁTKOVÁ, S. a kol., 1998. *Vybrané kapitoly z dramatické výchovy*. 1. vyd. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-756-9.

LOKŠOVÁ, I. a LOKŠA J., 2003. *Tvořivé vyučování*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 80-247-0374-2.

MAŇÁK, J., 1998. *Rozvoj samostatnosti a tvořivosti žáků*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1880-1.

MAŇÁK, J. a ŠVEC V., 2003. *Výukové metody*. Brno: Paido. ISBN 80-7315-039-5.

MUNZAR, J., 1986. *Medardova kápě: aneb pranostiky očima meteorologa*. 2. vyd. Praha: Horizont.

MÜLLEROVÁ, A., 2010. *Velká kniha českých pranostik*. 1. vyd. Praha: Plot. ISBN 978-80-7428-032.0.

PECINA, P., 2008. *Tvořivost ve vzdělávání žáků*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-4551-4.

PRŮCHA, J. a JANÍK, T., 2009. *Pedagogický slovník*. 1. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-73

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2013 [online]. Praha: Národní ústav pro vzdělání, [cit. 2013-12-18]. Dostupné na www:

<<http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>>.

SCHNEIDEROVÁ, E. a HANZOVÁ, M., 2013. *Hry s příslovími, hádankami a pranostikami*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0338-4.

SCHNEIDEROVÁ, E., 2010. *Jazykové hry a hříčky*. 1. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-657-5.

VYKOUKALOVÁ, V., 2008. *FLS stručně*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7372-366-8.

ŽÁK, P., 2004. *Kreativita a její rozvoj*. 1. vyd. Computer Press. 305 s. ISBN 80-251-0457-5.

Seznam příloh

Pracovní list č. 1 – leden,

Pracovní list č. 2 – leden, úroda

Pracovní list č. 3 – leden, příroda

Pracovní list č. 4 – leden, počasí

Pracovní list č. 5 – leden, chování lidí

Pracovní list č. 6 – únor

Pracovní list č. 7 – březen

Pracovní list č. 8 – duben

Pracovní list č. 9 – květen

Pracovní list č. 10 – červen

Pracovní list č. 11 – září

Pracovní list č. 12 – říjen

Pracovní list č. 13 – listopad

Pracovní list č. 14 – prosinec

Pracovní karta 1 – pexeso s pranostikami (úroda, počasí, příroda, chování lidí)

Pracovní karta 2 – kartičky na rozstříhání, únor

Pracovní karta 3 – tajenka pranostik, duben

Pracovní karta 4 – povídka, květen

Pracovní karta 5 – kartičky na rozstříhání

Pracovní karta 6 – bingo, září

Pracovní karta 7 – pexeso roční období, měsíce, říjen

Seznam obrázků

Obr. 1. Včela [cit. 2013-01-12]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-11094.html>

Obr. 2. Úroda. [cit. 2013-01-12]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-wheat-farming.html>

Obr. 3. Pranostika [cit. 2013-01-12] Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-6488.html>, <http://www.clker.com/clipart-6487>

<http://www.clker.com/clipart-4343.html>

<http://www.clker.com/clipart-wheat-farming.html>

Obr. 4. Pranostika [cit. 2013-01-12]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-12171.html>

<http://www.clker.com/clipart-6492.html>

<http://www.clker.com/clipart-3988.html>

<http://www.clker.com/clipart-wooden-barrel-1.html>

Obr. 5. Roční období [cit. 2013-01-12]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-season-suitcases-3.html>

Obr. 6. Pranostika [cit. 2013-01-12]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-6955.html>

<http://www.clker.com/clipart-23994.html>

<http://www.clker.com/clipart-6955.html>

<http://www.clker.com/clipart-25717.html>

Obr. 7. Pranostika [cit. 2013-01-12]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-boy-face.html>

<http://www.clker.com/clipart-25689.html>

<http://www.clker.com/clipart-4340.html>

Obr. 8. Počasí [cit. 2013-01-13]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-weather-symbols.html>

Obr. 9. Pranostika [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-2391.html>

<http://www.clker.com/clipart-king.html>

<http://www.clker.com/clipart-king-12.html>

<http://www.clker.com/clipart-winter-cottage.html>

Obr. 10. Pranostika [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-12232.html>

<http://www.clker.com/search/crying/2>

<http://www.clker.com/search/eyes/5>

Obr. 11. Chování lidí [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/stove/1>

Obr. 12. Pranostika [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/girl/19>

<http://www.clker.com/search/coat/8>

Obr. 13. Pranostika [cit. 2013-01-13]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/moon/1>

<http://www.clker.com/search/stove/1>

<http://www.clker.com/clipart-climbing-man.html>

Obr. 14. Zdroj kniha Medardova kápě

Obr. 15. Koloběh vody [cit. 2013-03-13]. Dostupné z:

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Water_cycle_blank.svg

Obr. 16. Savec [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-mole.htm>

Obr. 17. Hmyz [cit 2013-10-24]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-26559.html>

Obr. 18. Býložravec [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-horse-template.html>

Obr. 19. Pták [cit. 2013-10-24]. Dostupné z: <http://www.clker.com/clipart-goose-bird.html>

Obr. 20. Pranostika [cit. 2013-10-24]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/clipart-7213.html>

<http://www.clker.com/clipart-4185.html>

<http://www.clker.com/search/eggs/2>

<http://www.clker.com/search/HEN/1>

Obr. 21. Pranostika [cit. 2013-12-03]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/christmas+tree/1>

<http://www.clker.com/clipart-4185.html>

<http://www.clker.com/clipart-14097.html>

<http://www.clker.com/clipart-chicken.html>

Pexeso měsíce v roce

Obr. 22. Krtek [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/mole/1>

Obr. 23. Včela [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/bee/1>

Obr. 24. Kočka [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/cat/1>

Obr. 25. Skřivan [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/lark/1>

Obr. 26. Slunce [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/sun/1>

Obr. 27. Žába [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/frog/1>

Obr. 28. Had [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/frog/1>

Obr. 29. Počasí [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/weather/6>

Obr. 30. Kozy [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/goats/2>

Obr. 31. Houba [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/mushroom/3>

Obr. 32. Déšť [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/rain/3>

Obr. 33. Myš [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/mouse/2>

Obr. 34. Srb [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/sickle/1>

Obr. 35. Mraveniště [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/anthill/1>

Obr. 36. Zima [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/anthill/1>

Obr. 37. Déšť [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/rain/1>

Obr. 38. Kamna [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/stove/1>

Obr. 39. Kůň [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/horse/8>

Obr. 40. Husy [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/goose/1>

Obr. 41. Domek [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/house/1>

Obr. 42. Domek [cit. 2013-08-15]. Dostupné z: <http://www.clker.com/search/house/22>

Obr. 43. Komár [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

Obr. 44. Dům v zimě [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

Obr. 45. Noční obloha [cit. 2013-08-15]. Dostupné z:

<http://www.clker.com/search/stars/2>

Přílohy

Pracovní list č. 1 – leden

Pranostika

První známou knihou českých pranostik je Kalendář hospodářský z roku 1617 od Šimona Partlice. Lidé v dřívějších dobách měli život o něco složitější než my. Noviny nebyly součástí denního života, rozhlas ani televize nepřinášely novinky ze světa ani předpovědi počasí. Lidé se proto museli spoléhat pouze na své pozorování přírodních jevů a dávat je do souvislosti s pracemi na poli. Postupně si proto začali zaznamenávat charakteristické počasí dnů, měsíců a podmínky, které byly důležité pro práci na poli. Při tvoření jednotlivých pranostik však ještě stále převažovaly pověry, jindy autoři do popředí dávali jazykovou stránku pranostik - rýmy. Pro správné objasnění pranostik bychom měli znát, na kterém území naší republiky vznikla, neboť víme, že podnebné podmínky na našem území jsou rozdílné.

Pokud jsi četl pozorně, zvládneš vybarvit informace, které souvisí s pranostikou.

<i>Pranostiky zachycují</i>	<i>předpověď počasí.</i>	<i>předpověď nálady.</i>
<i>Dříve lidé spoléhali</i>	<i>na informace z televize.</i>	<i>na pozorování počasí a přírodních jevů.</i>
<i>Předpověď počasí spojovali</i>	<i>s předpovědí úrody, prací na poli, počasím.</i>	<i>s předpovědí zisku peněz.</i>
<i>První knihou pranostik byla kniha</i>	<i>Medardova kápeň.</i>	<i>Kalendář hospodářský.</i>
<i>Autorem knihy byl</i>	<i>Šimon Partlice.</i>	<i>Šimon Karlice.</i>
<i>Při tvoření využívali</i>	<i>jazykové prostředky - např. rýmy.</i>	<i>neobvyklých výrazů.</i>
<i>Lidé si pranostiky předávali</i>	<i>písemně.</i>	<i>ústně z generace na generaci.</i>

Pranostika

V lednu mráz – těší nás,

v lednu voda – věčná škoda.

Jak rozumíš této pranostice?

Do pranostiky doplň zvíře z nápovědy.

Nápověda: žížala, krtek, motýli, včelky

Když _____ ryje v lednu do země, končí zima až v květnu.

Když _____ v lednu vyletují, to nedobrý rok ohlašují.

Obr. 1. Včela

Přečti si následující pranostiky a rozhodni, co mají společného, v čem jsou odlišné:

Je-li konec ledna málo studený, únor to zase napraví.

Je-li Karel Veliký málo ledový, únor to zase napraví. (28. ledna)

Obr. 2. Úroda

1. Odpovězte na následující otázky:

Jaký žánr lidové slovesnosti zahrnuje pexeso?

Jak byste tento útvar charakterizovali?

Vypište některé meteorologické jevy, které znáte.

Co mají všechny tyto pranostiky společného?

---

2. K popisu pranostiky najdete odpovídající pranostiku z pexesa:

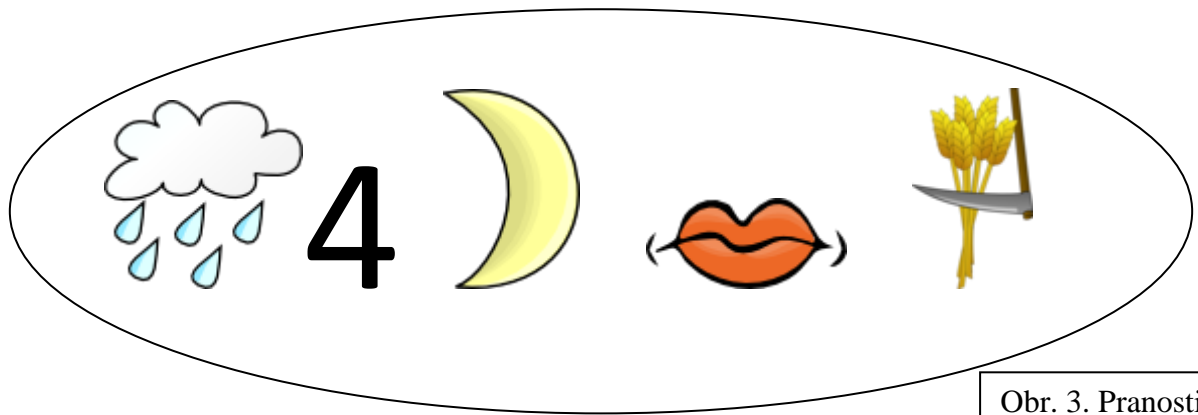
- *Pokud tento den bude teplý a slunečný, předpokládá se, že na podzim bude velká úroda okopanin.*
-

- *Pokud v tento den padá voda v kapalném skupenství z mraku, je předpoklad, že na podzim bude nedostatek podzimního ovoce peckovic.*
-

- *Žena tohoto jména hází nástroj určený k sečení na velkou plochu, kde se pěstuje druh obilí.*
-

- *Pokud je šestý měsíc v roce chladný, bude osoba, která se stará o chod statku, orá pole, seje, sklízí, pohybovat částmi horních končetin.*
-

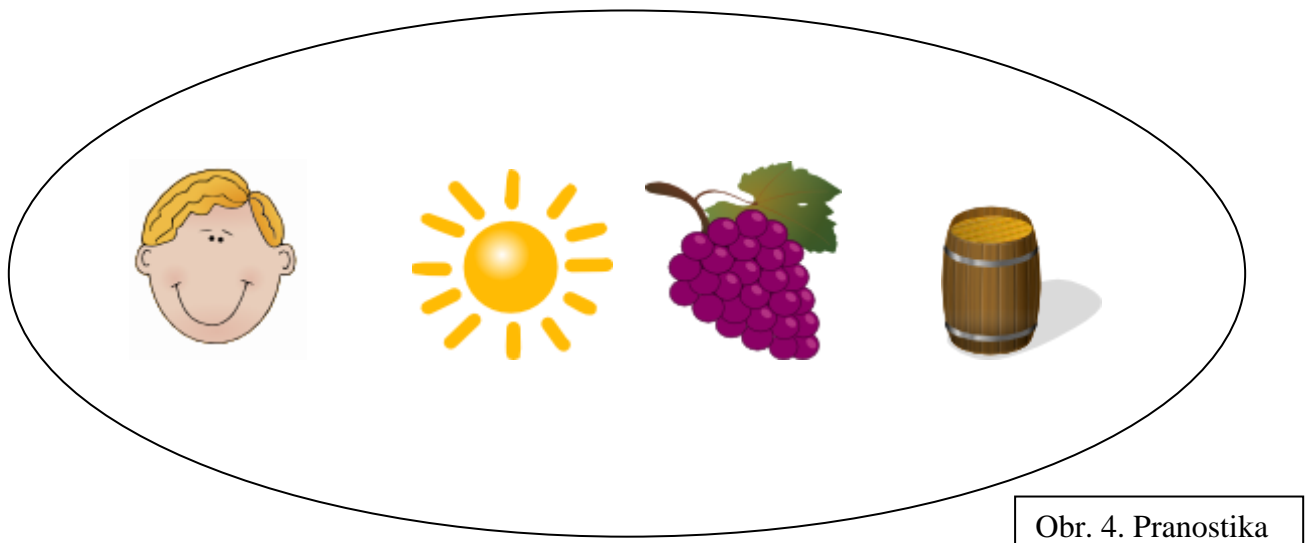
3. Zvládnete z obrázků poznat pranostiku z pexesa?

Vysvětlete, jak pranostice rozumíte:

Pranostiku vysvětlete:

---

1. Odpovězte na následující otázky:

Jaký žánr lidové slovesnosti zahrnuje pexeso?

Obr. 5. Roční období

Jak byste tento útvar charakterizovali?

Vypište některé meteorologické jevy, které znáte.

Co mají všechny tyto pranostiky společného?

---

2. K popisu pranostiky najděte odpovídající pranostiku z pexesa:

- *Tento den má jmeniny muž. Ve volné přírodě se začínali vyskytovat plazi, kteří zimu přečkají ve stavu strnulosti.*
-

- *Pokud v tento den padá voda v kapalném skupenství z mraku, je předpoklad, že na podzim bude nedostatek podzimního ovoce peckovic.*
-

- *Žena tohoto jména ve starém kalendáři ohlašovala, že tažní ptáci se loučí s naší přírodou a stěhují se.*
-

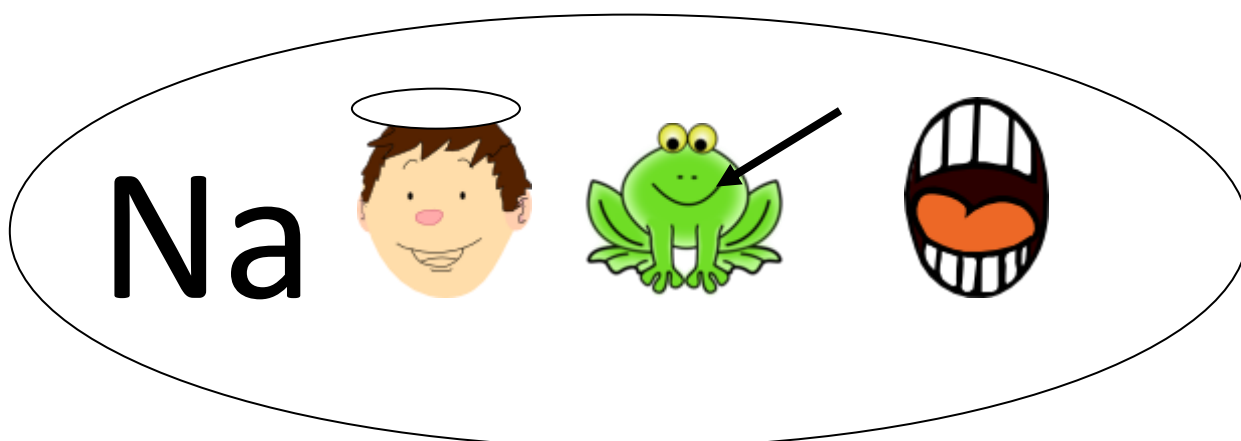
- *V tento den, kdy muž nosící toto jméno má svátek, má slunce už sílu. Sníh začíná tát a ve strouze se pták pěvec může napít.*
-

3. Poznejte pranostiky

Obr. 6. Pranostika

Vysvětlete pranostiku svými slovy:

Obr. 7. Pranostika

Vysvětlete pranostiku svými slovy:

Obr. 8. Počasí

1. Odpovězte na následující otázky:

Jaký žánr lidové slovesnosti zahrnuje pexeso?

Jak byste tento útvar charakterizovali?

Vypište nějaké meteorologické jevy, které znáte.

Co mají všechny tyto pranostiky společného?

---

2. K popisu pranostiky najděte odpovídající pranostiku z pexesa:

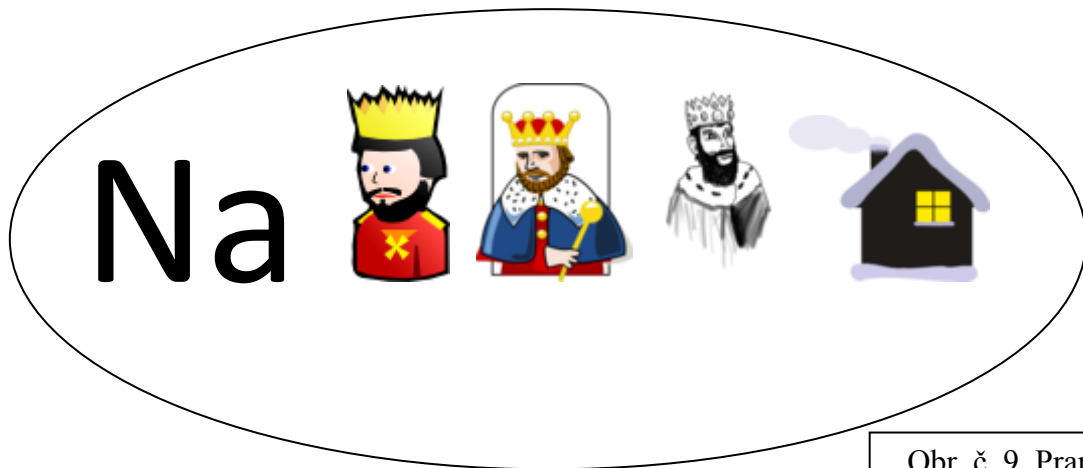
- *Pokud je noc v tento den jasná a mrazivá, ještě mnoho dalších dnů bude rtuť teploměru ukazovat teplotu pod nulou.*
-

- *V den tohoto jména bývá voda v pevném stavu v každém příkopě.*
-

- *Žena tohoto jména většinou přináší z oblaků kapalnou látku.*
-

- *Tyto dvě osoby ženského rodu zaručeně přináší počasí, při kterém proudí vzduch.*
-

3. Poznejte pranostiku:

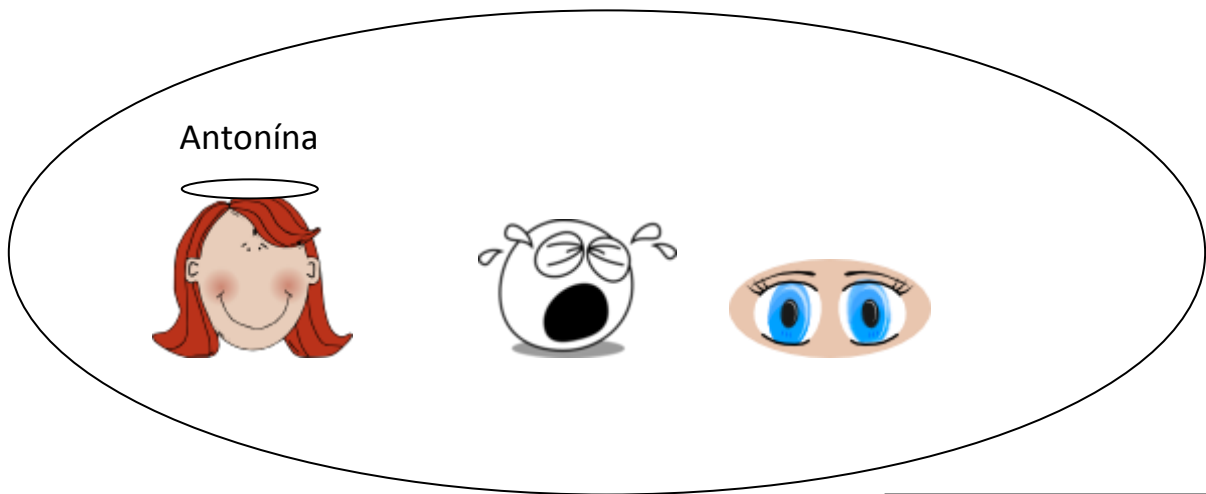

Obr. č. 9. Pranostika

Vysvětlete pranostiku svými slovy:

Obr. 10. Pranostika

Vysvětlete pranostiku svými slovy:

Obr. 11. Chování lidí

1. Odpovězte na následující otázky:

Jaký žánr lidové slovesnosti zahrnuje pexeso?

Vypište některé meteorologické jevy, které znáte.

Co mají všechny tyto pranostiky společného?

---

2. K popisu pranostiky najděte odpovídající pranostiku z pexesa:

- *Dává příkaz, že v tento den si horní končetiny máš schovat.*

- *V den tohoto jména vezmi nástroj určený k sečení a zkrať rostliny rostoucí na větším prostoru.*

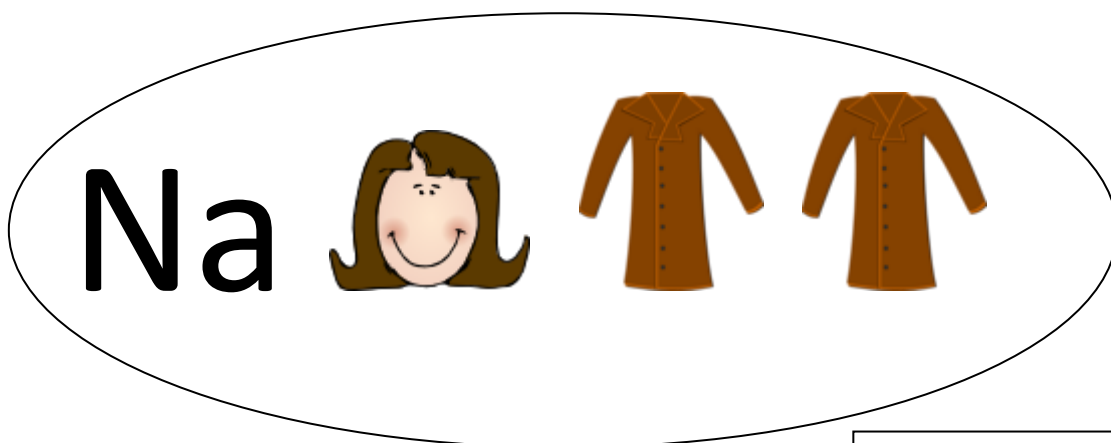

- *V den svátku této ženy vyndej z půdy nebo ze sklepa povoz, na kterém se jezdí, pokud je zemský povrch pokrytý vodou v pevném skupenství a připrav je do dvorku.*

- *Pokud přijde osoba mužského rodu, postarej se o to, abys mohl večer zatopit.*

---

3. Poznejte pranostiku

Obr. 12. Pranostika

Vysvětlete pranostiku svými slovy:

Obr. 13. Pranostika

Vysvětlete pranostiku svými slovy:

Pracovní list č. 6 – únor

PRANOSTIKA

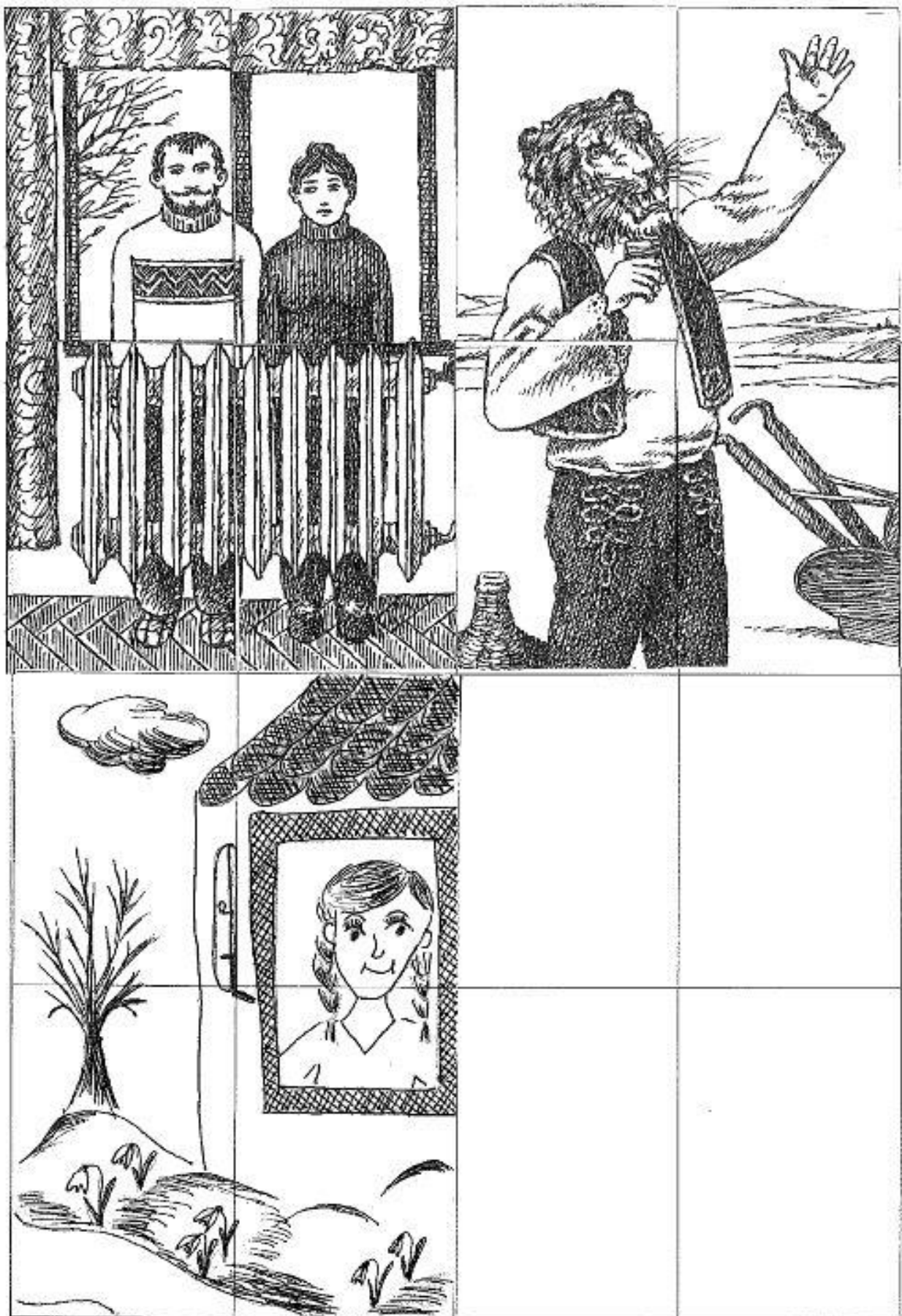
ILUSTRACE

VYTVOŘTE HÁDANKU PRO SPOLUŽÁKY

Pracovní list č. 7 – březen

NOCÍ	OTEVŘE NEOŘE	SÁHL	RUCE
NEOŘE	MOŘE	RÁJ	TRÁVY
KONČÍ	S VODOU	MĚSÍC	KAŠI
ÚRODA	BEDŘICHA	BALBÍNĚ	ZIMA

Pracovní list č. 8 – duben

Vyber správnou možnost, jak dokončit pranostiky. Napoví ti tvorba rýmu a význam pranostik.

- Když zahučí v dubnu hrom,
obalí se listím _____. 1) krov
2) strom
3) hrom
- Aprílové počasí
je nad ženu _____. 1) smutnější
2) vrtkavější
3) mazanější
- Na Svatého Jiří
vylézají _____ a _____. 1) děti a netopýři
2) smradi a kapři
3) hadi a štíři
- I když kluci v dubnu bez kabátů běží,
často hospodáři na úrodu _____. 1) sněží
2) prší
3) kříží
- Přejde-li před Jiřím bouře,
bude dlouho za kamny _____. 1) skromně
2) dobře
3)
- Brambory sázej na Svatého Marka,
bude jich plná _____. 1) brašna
2) banka
3) jamka

Poznáš pranostiky z minulého cvičení, které jsou ukryté v textu? Na volné řádky pranostiky napiš.

- Tento měsíc se mohou velmi mladí muži rychle přesunovat z bodu A do bodu B bez vrchního ošacení. Může se opakovat počasí, které pokryje prostor určený k pěstování polních plodin pevným skupenstvím vody.

- Hlízy polní plodiny pokládej do půdy právě v den, který má pořadové číslo v kalendáři 115. Hlízy se pak budou rozmnožovat tak rychle, že brázda bude zcela naplněna.

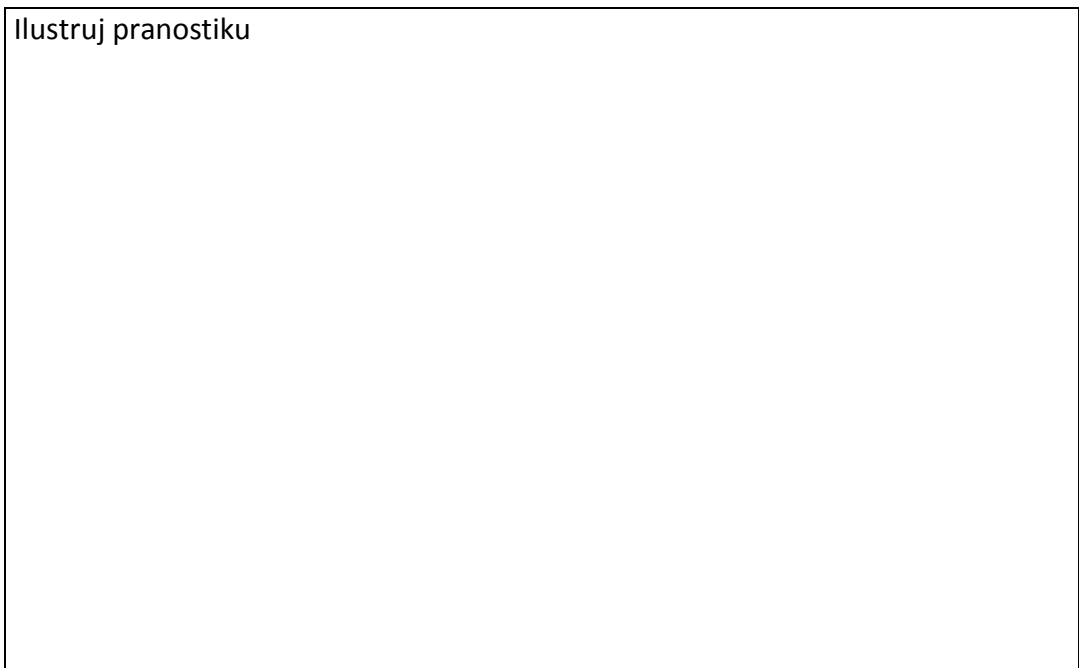

- Ve 114. den v kalendáři, označený též slovem Svatý, pohybují se směrem vzhůru živočichové. Živočichové využívají pohybů svalů nebo pohybů všech 4 končetin.

Ilustruj pranostiku

1. Vypište mužská vlastní jména začínající na daná písmena

P	S	B

2. K vlastním jménům hovorovým napiš jejich spisovnou podobu, v kalendáři najdi datum.

Jméno hovorově	Jméno spisovně	Svátek slaví
Pepa	Josef	19. března
Vacek		
Pankráček		
Bonoušek		

3. Doplň 3 mužská jména do květnové pranostiky a pranostiku svými slovy vysvětli.

....., ..., ... jsou ledoví muži.

Vysvětli pranostiku:

.....
.....

4. Rozlušti původní vlastní jména uvedená ve složeném slově:

Např. Pafinta – Patrik,

Mužkrác.....

Žorychle.....

Zbypoukaz.....

Blapaní.....

Převědomí.....

Rozkvetlépoupěoslav.....

5. Vymysli hádanku některého jména pro spolužáky

.....

.....

1. Žlutě podtrhni pranostiky předpovídající pěkné počasí. Modře podtrhni pranostiky předpovídající déšť. Ke každé pranostice najdi datum. Někdy budeš potřebovat informace z internetu.

*Svatá Tonička mívá uplakaná
očička.*

Datum:

*O svatém Barnabáši bouřky
často straší.*

*O Janu-li kukačka kuká, pěkný
čas sobě vykuká.*

Datum:

Svatý Vít dává trávě pít.

Datum:

*Na svatého Aloise poseč louku,
neboj se!*

Datum:

*Medardova krápeř – čtyřicet dní
kape.*

*Když na Medarda prší, voda
břehy vrší.*

Svatý Ivan bývá plačtivý pán.

Datum:

*O svatém Fortunátu kapka deště
má cenu dukátu.*

Datum:

Červnové pranostiky

2. Mezi nejznámějšími pranostikami měsíce června je pranostika Medarda. Obavy z Medarda měli lidé už v roce 1582. Podle kronikáře, který ve své kronice píše, že dne 8. Junii, jinak den svatého Medarda, kterýž deštěm vládne, byl den jasný bez deště.

K. J. Erben zaznamenal v roce 1863 pranostiku takto: *Medardův dýšť- čtyřicet dní plíšť.*

Převzato z knihy: Medardova kápě

Který den slaví svátek Medard?

Vysvětli slovo plíšť:

Zkus upravit pranostiku K. J. Erbena tak, abychom jí dnes rozuměli.

Proč se v pranostice na Medarda objevuje právě tato předpověď? Napoví ti obrázek.

Obr. 15. Koloběh vody

Jaký vzduch často ovlivňuje evropský kontinent v červnu?

Pracovní list č. 11 – září

Názvy měsíců jsou na světě velmi podobné. Náš jazyk je velmi krásný, barvitý. Název devátého měsíce v roce v našem jazyce je opravdu originální.

1. Odhadni a zakroužkuj možnost, která podle tebe dala vzniku názvu září.

- za – říjen, malý říjen, měsíc před říjnem
- září, všechno tento měsíc barevně září
- za říje, období, které je za říje jelenů

Svou možnost odůvodni _____

2. Pranostiky k měsíci září doplň podle významu, napoví ti rýmy, význam pranostiky i nápověda.

Počasí, bouřka, kamna, bohatý, teplé, srpen, září, každá, časy, kobyle, dobře, hrom, odnášejí.

- Co ..... nedovaří, září nedopeče.
- Teplé září ..... se ovoci i vínu daří.
- Ozve-li se v září ....., bude v zimě zavát každý strom.
- Divoké husy svačinu ....., zimu přinášejí.
- Září jezdí na strakaté ..... _____
- Podzimek ..... na mlhu, věští v zimě hodně sněhu.
- ..... Září – říjen se mračí.
- Svatováclavské ..... přinesou pěkné počasí. _____
- Na svatého Václava ..... pláňka dozrává.
- Přijde Václav – ..... připrav. _____
- Je-li na svatého Václava ....., bývá dlouho teplo.
- Na dešti v ..... – rolníku moc záleží.
- Jaké ..... v září, tak se i v březnu vydaří.

Na volné řádky vedle vybraných pranostik vysvětli jejich význam.

Pracovní list č. 12 – říjen

1. V první části podtrhnete poslední slovo a pak hledejte ke slovu správný rým. Pod popletenou pranostiku napište její správnou podobu.

- Když krtek ryje v lednu, *vyženeme kozy v háj.*

.....

- V únoru, když skřivan zpívá, *40 dní kape.*

.....

- Březnové slunce, *zahání lidi do chýšek.*

.....

- Aprílové počasí, *má krátké ruce.*

.....

- Až přijde máj, *velká zima potom bývá.*

.....

- Medardova kápě, *hodila srp do žita.*

.....

- Svatá Markyta, *a dne nepřidá.*

.....

- Srpen k zimě hledí, *na strakaté kobyle.*

.....

- Září jezdí, *kouřívá se z komína.*

.....

- Svatý František *a rád vodu cedí.*

.....

- Na svatého Martina, *končí zima v květnu.*

.....

- Lucie noci upije, *jsou časy i nečasy.*

.....

2. Najděte a zakroužkujte pranostiku, která patří k říjnu.

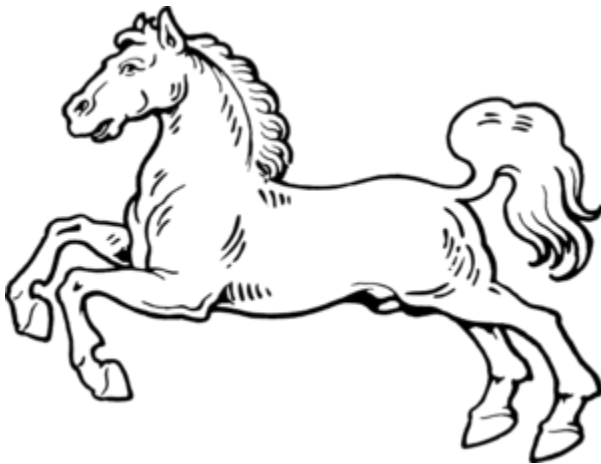
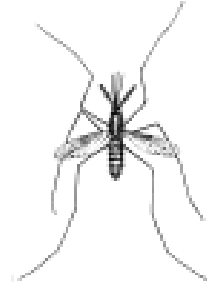
Pracovní list č. 13 – listopad

1. Do pranostik doplň zvíře. Napoví ti obrázky. Rýmy podtrhni.

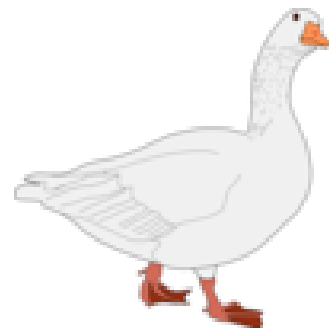
Obr. 16. Savec

Obr. 17. Hmyz

Obr. 18. Býložravec

Obr. 19. Pták

Na svatého Otomara
nevidíš_____.

Přijede – li Martin na bílém _____
metelice za metelící se honí.

Když _____ v listopadu ryje,
budou na vánoce létat komáři.

Radost Martina. _____ a džbán vína.

2. Přečti si pozorně následující pranostiky a napiš, co mají společného a v čem se liší.

- Jaké povětrí jest v listopadu, takové má býti měsíce března roku budoucího.
- Jaké počasí je na svatého Bohumíra, takové i březen mívá.

Společné	
Odlišné	

3. Rozumíš správně listopadovým pranostikám? Vyber správnou odpověď.

Svatý Teodor, mrazy lezou z hor.

- a) Začíná mrznout i v nižších polohách.
- b) Z hor se přesouvají ledoví muži.

Na Saturnina skučí meluzína.

- a) Na dvorku mečí koza.
- b) Venku fouká silný vítr.

Na svatého Ondřeje se někdy člověk ohřeje.

- a) Teplo od kamen zahřeje člověka.
- b) Venku je příjemné a teplé počasí, které zahřeje.

Svatá Cecílie hroudy v poli sněhem kryje.

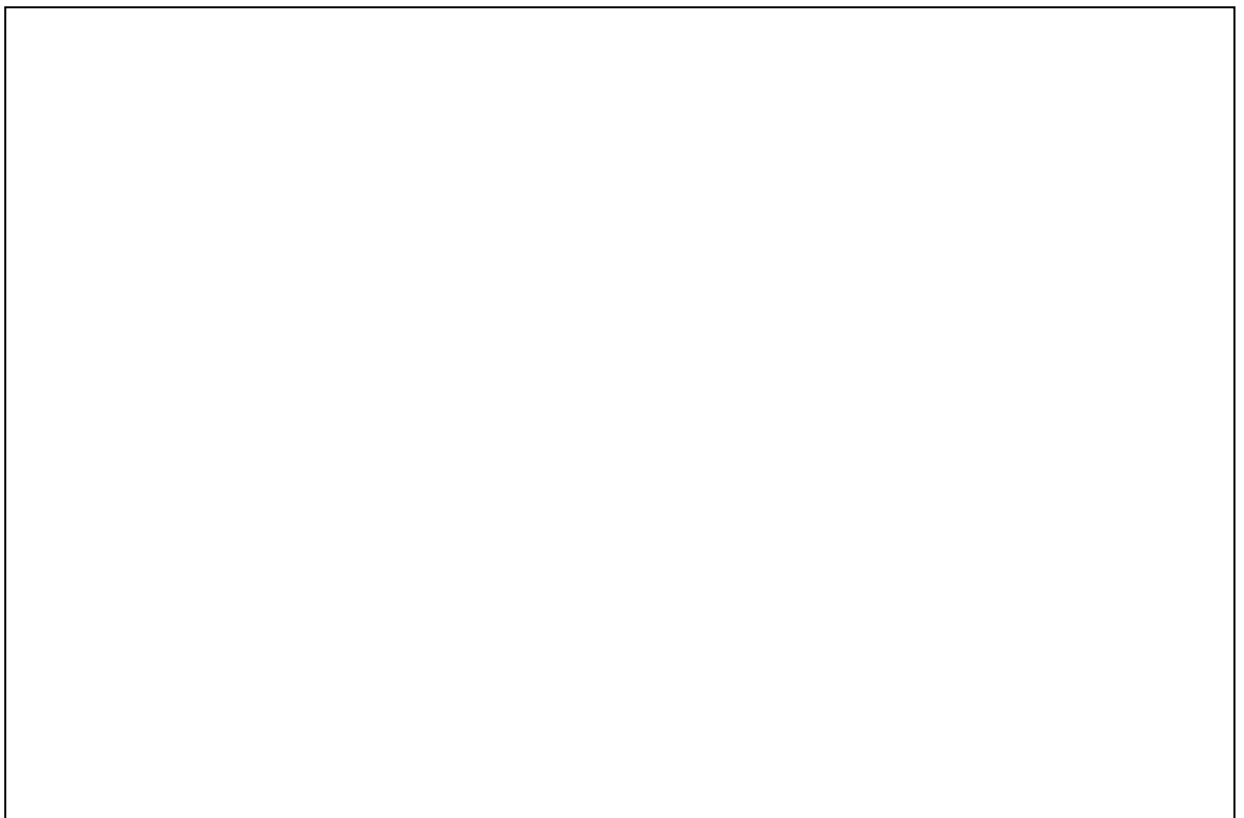
- a) Pole jsou zasněžené.
- b) Cecílie zakrývá blátem celé pole.

Svatá Kateřina přichází bíle oděna.

- a) V tento den chodívají holky v bílých šatech.
- b) V tento den často sněží.

Vypiš jména z pranostik	Datum, kdy slaví svátek

Nakresli obrázek k jedné z pranostik.

Pracovní list č. 14 – prosinec

1. Do volných okének napište podstatná jména, která odpovídají požadavkům. Napoví vám první písmeno.

označení světové strany	venkovní prostor blízko	dřívější označení části	náhlá změna zimního počasí	označení části dne
-------------------------	-------------------------	-------------------------	----------------------------	--------------------

S	D	S	O	N
---	---	---	---	---

2. Podstatná jména dejte do správného tvaru a doplňte do pranostik.

Nezapomeňte na významovou stránku a rým. Určete pád, číslo, rod, vzor.

- O svaté Albíně schovej se do .....
- Svatá Barbora vyhání dříví ze .....
- Svatá Lucie ukazuje svou moc,
neb nám dává nejdelší .....
- O svatém Františku Xaveru
ledový vítr fičí od .....
- Na Adama a Evu čekejte .....

3. Vyberte si jednu pranostiku a napište, jak této pranostice rozumíte.

---

4. Popletené pranostiky napiš, jak patří.

Na štědrý večer hvězdičky – *bude pěkné jaro na to.*

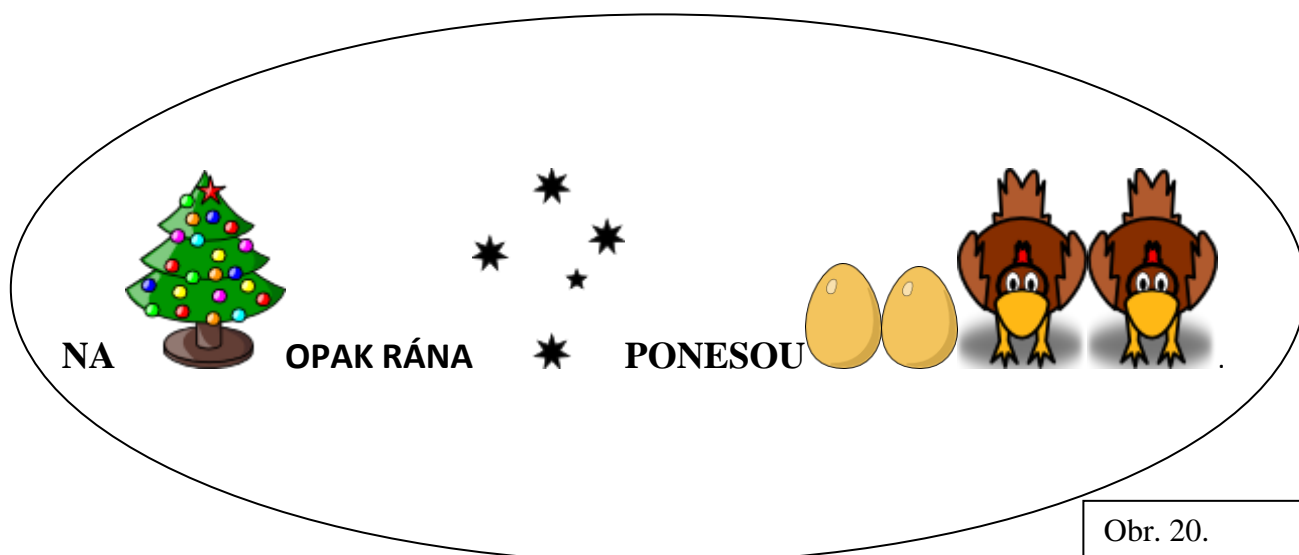
.....

Když svatý Štěpán vyfouká bláto, *nastane tuhá zima všady.*

.....

Přichází-li zajíc v prosinci do zahrady, *ponesou vajíčka slepičky.*

.....

Napiš správnou formulaci obrázkové pranostiky z předchozího cvičení.

.....

Jak této pranostice rozumíš? Vysvětli svými slovy.

.....

Pracovní karta 1 – pexeso pranostik (úroda, počasí, příroda, chování lidí)

<p>Na Vincence slunce všudy</p> 	<p>naplňuje vína sudy.</p> 	<p>Svatá Markyta</p> 	<p>hodila srp do žita.</p>
<p>Na Kazimíra pohoda</p> 	<p>na kobzole úroda.</p> 	<p>Děšť svaté Žofie</p> 	<p>švestky ubije.</p>
<p>Prší-li o svatém Vítu,</p> 	<p>škodí to žitu.</p> 	<p>Je-li mráz na sv. Gabriele,</p> 	<p>bývají žně veselé.</p>
<p>Červen studený-</p> 	<p>sedlák krčí rameny.</p> 	<p>Mokrý duben</p> 	<p>Přislubuje dobrou sklizeň.</p>

<p>Na svatého Polykarpa</p> 	<p>plná sněhu každá škarpa.</p> 	<p>Na Tři krále</p> 	<p>zima stále.</p>
<p>Na Hromnice jasná noc-</p> 	<p>bude ještě mrazů moc.</p> 	<p>Svatá Agáta</p> 	<p>bývá na sních bohatá.</p>
<p>Den svaté Terezičky</p> 	<p>nebývá bez vlažičky.</p> 	<p>Svatá Voršula a Kordula –</p> 	<p>větry pohnula.</p>
<p>Svatá Ludmila</p> 	<p>deštěm odmyla.</p> 	<p>Svatá Tonička</p> 	<p>mívá uplakaná očička.</p>

<p>Na svatého Řehoře</p> 	<p>žába hubu otevře.</p> 	<p>Na svatého Jiří</p> 	<p>vylézají hadi a štíři.</p>
<p>Panny Marie narození –</p> 	<p>vlaštoviček rozloučení.</p> 	<p>Svatý Václav tady-</p> 	<p>uklízí hady.</p>
<p>Na svatého Blažeje</p> 	<p>pije skřivan z koleje.</p> 	<p>O svaté Balbíně</p> 	<p>je už u nás po zimě.</p>
<p>Březen bez vody –</p> 	<p>duben bez trávy.</p> 	<p>Září jezdí</p> 	<p>na strakaté kobyle.</p>

<p>O svaté Školastice</p> 	<p>navleč si rukavice.</p> 	<p>Na Hromnice</p> 	<p>vem dvě kabanice.</p>
<p>Na svatého Aloise,</p> 	<p>poseč louku neboj se.</p> 	<p>Přijde Václav —</p> 	<p>kamna připrav.</p>
<p>Na svatou Barboru,</p> 	<p>saně dej do dvoru.</p> 	<p>Březen —</p> 	<p>za kamna vlezem.</p>
<p>O svaté Albíně</p> 	<p>schovej se do síně.</p> 	<p>Na svatou Agripidu</p> 	<p>odpočívej jenom ve stínu.</p>

Svatá Agáta bývá	na sních bohatá.
Únor bílý,	pole sílí.
Jestli únor honí mraky,	staví březem sněhuláky.
Na svatého Valentýna	zamrzne i kolo mlýna.
Na svatého Matěje	do závěje naleje.
V únoru když skřivan zpívá,	velká zima potom bývá.
V únoru sníh a led	- v létě nanesou včely med.

Leží-li kočka v únoru na slunci,	jistě v březnu poleze za kamna.
Na Hromnice	o hodinu více.
Na Hromnice	vezmi dvě kabanice.
Jestli na Hromnice mrzne a sněží,	úrodný rok na to běží.
Na Hromnice musí skřivánek vrznout,	i kdyby měl zmrznout.
Leze-li jezevec o Hromnicích z díry,	za čtyři neděle zpátky zas pílí.

Pracovní karta 3 – tajenka pranostik, duben

Z uvedených nápověd napište do připravené tajenky pranostiku. Pokud si nejste jisti, máte možnost dalších nápověd.

1. Přídavné jméno označující čtvrtý měsíc v roce, PRVNÍ PÍSMENO A
2. Podstatné jméno označující aktuální stav ovzduší
3. Tvar slovesa být - 3. os., č. mn.
4. Podstatné jméno zachycující časový úsek
5. Spojka
6. Podstatné jméno zachycující nepřízeň počasí

Pranostiku svými slovy vysvětlete. Zhodnoťte, zda je pranostika pravdivá, nebo ne. Napište pro své tvrzení argumenty:

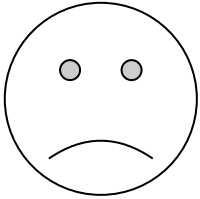
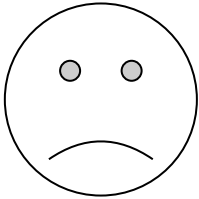

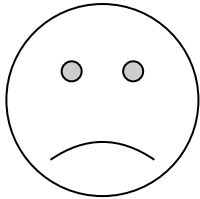

Indicie – karty

	A	B	C	D
1	4. měsíc jinak	stav		ovzduší
2		jasno	okamžitý	Čas 1. p., mn. č.
3	blesk	polojasno	kalendář	
4	hrom	děšť		Sloveso být ve 3. os., mn. č.

Pracovní karta 4 – povídka, květen

Pranostiky jsou moudrosti týkající se předpovědi počasí, daného dne nebo měsíce a předpovědi úrodnosti roku, počasí, změn v přírodě. Tato moudra si lidé předávali ústně z generace na generaci. Pranostiku také můžeme najít v historce J. Bendela. (upravena učitelem)

Za vlády pruského krále Fridricha II. bylo toho roku 1769 jarní počasí nádherné. Jarní slunce se celé smálo na pučící přírodu.

Král zašel za zahradníkem do skleníku a zeptal se: „Proč rostlinky stále uzavíráš zde, když venku je tak překrásné počasí?“ Zahradník odpověděl: „Vaše výsosti, je ještě příliš brzo, mohou přijít ještě noční mrazy. Dříve než přejdou Pankrác, Servác a Bonifác, není žádná záruka před mrazem a zimou“. „Třesky, plesky“, rozzlobil se Fridrich II. „to jsou hlouposti, dej už všechny rostliny ven“.

Chtě nechtě musel zahradník vynést královy oblíbené rostliny z oranžérie na vlídný jarní vzduch. A opravdu, 11. května přišel silný noční mrazík, který zahubil královy miláčky.

Následného rána stál zkroušený Fridrich II. před svým zahradníkem a řekl: „ Tvůj Pankrác, Servác mají přece jen pravdu. Musím uznat, že napříště je třeba mít se před těmito muži na pozoru.“

Pracovní karta 5 – kartičky na rozstříhání

Co srpen nedovaří,	září nedopeče.
Teplé září, dobře se ovoci	i vínu daří.
Ozve-li se v září hrom,	bude v zimě zavát každý strom.
Divoké husy svačinu odnášejí,	zimu přinášejí.
Září jezdí	na strakaté kobyle.
Podzimek bohatý na mlhu,	věští v zimě hodně sněhu.
Teplé září -	říjen se mračí.
Svatováclavské časy	přinesou pěkné počasí.
Na svatého Václava	každá pláňka dozrává.
Přijde Václav -	kamna připrav.
Je-li na svatého Václava bouřka,	bývá dlouho teplo.
Na dešti v září -	rolníku moc záleží.
Jaké počasí v září,	tak se i v březnu vydaří.

Pracovní karta 6 – bingo, září

Bingo pro chytré hlavičky, žáci si kartičky rozstříhají.

září nedopeče.	a zimu přinášejí.	přinesou pěkné počasí.
rolníku moc záleží.	dobře se ovoci i vínu daří.	říjen se mračí.
každá pláňka dozrává.	na strakaté kobyle.	bývá dlouho teplo.
kamna připrav.	bude v zimě zavát každý strom.	tak se i v březnu vydaří.
září nedopeče.	a zimu přinášejí.	přinesou pěkné počasí.
rolníku moc záleží.	dobře se ovoci i vínu daří.	říjen se mračí.
každá pláňka dozrává.	na strakaté kobyle.	bývá dlouho teplo.
kamna připrav.	bude v zimě zavát každý strom.	tak se i v březnu vydaří.
září nedopeče.	a zimu přinášejí.	přinesou pěkné počasí.
rolníku moc záleží.	dobře se ovoci i vínu daří.	říjen se mračí.
každá pláňka dozrává.	na strakaté kobyle.	bývá dlouho teplo.
kamna připrav.	bude v zimě zavát každý strom.	tak se i v březnu vydaří.
září nedopeče.	a zimu přinášejí.	přinesou pěkné počasí.
rolníku moc záleží.	dobře se ovoci i vínu daří.	říjen se mračí.
každá pláňka dozrává.	na strakaté kobyle.	bývá dlouho teplo.
kamna připrav.	bude v zimě zavát každý strom.	tak se i v březnu vydaří.

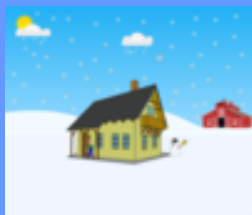
Pracovní karta 7 – pexeso roční období, měsíce říjen

<p>Když krtek ryje v lednu,</p> 	<p>končí zima v květnu.</p> 	<p>Když včely v lednu vyletují,</p> 	<p>to nedobrá rok oznamují.</p>
<p>Leží-li kočka v únoru na slunci,</p> 	<p>ještě v březnu poleze za kamna.</p> 	<p>V únoru když skřivan zpívá,</p> 	<p>velká zima potom bývá.</p>
<p>Březnové slunce</p> 	<p>má krátké ruce.</p> 	<p>Na svatého Řehoře</p> 	<p>žába hubu otevře.</p>

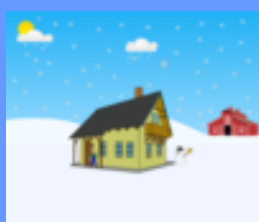
<p>Na svatého Jiří</p> 	<p>vylézají hadi a štíři.</p> 	<p>Aprílové počasí</p> 	<p>jsou časy a nečasy.</p>
<p>Až přijde máj,</p> 	<p>vyženeme kozy v háj.</p> 	<p>Jsou-li májové hříby červivé,</p> 	<p>bude suché léto.</p>
<p>Medardova kápě</p> 	<p>40 dní kape.</p> 	<p>Petr rozsévá houby,</p> 	<p>Pavel myši, když prší.</p>
<p>Svatá Markyta</p> 	<p>hodila srp do žita.</p> 	<p>Zvětšují-li na svatou Annu mravenci své hromady,</p> 	<p>Ize očekávat tuhou zimu.</p>

<p>Potí-li se Dominik,</p> 	<p>bude Marek v kožiše.</p> 	<p>Srpen k zimě hledí</p> 	<p>a rád vodu cedí.</p>
<p>Přijde Václav</p> 	<p>kamna připrav.</p> 	<p>Září jezdí</p> 	<p>na strakaté kobyle.</p>
<p>Divoké husy na odletu,</p> 	<p>konec i babímu létu.</p> 	<p>Svatý František</p> 	<p>zahání lidi do chýšek.</p>
<p>Na svatého Martina</p> 	<p>kouřívá se z komína.</p> 	<p>Na svatého Otomara</p> 	<p>neuvidíš komára.</p>

Studený
prosinec –

brzké jaro.

Lucie noci
upije

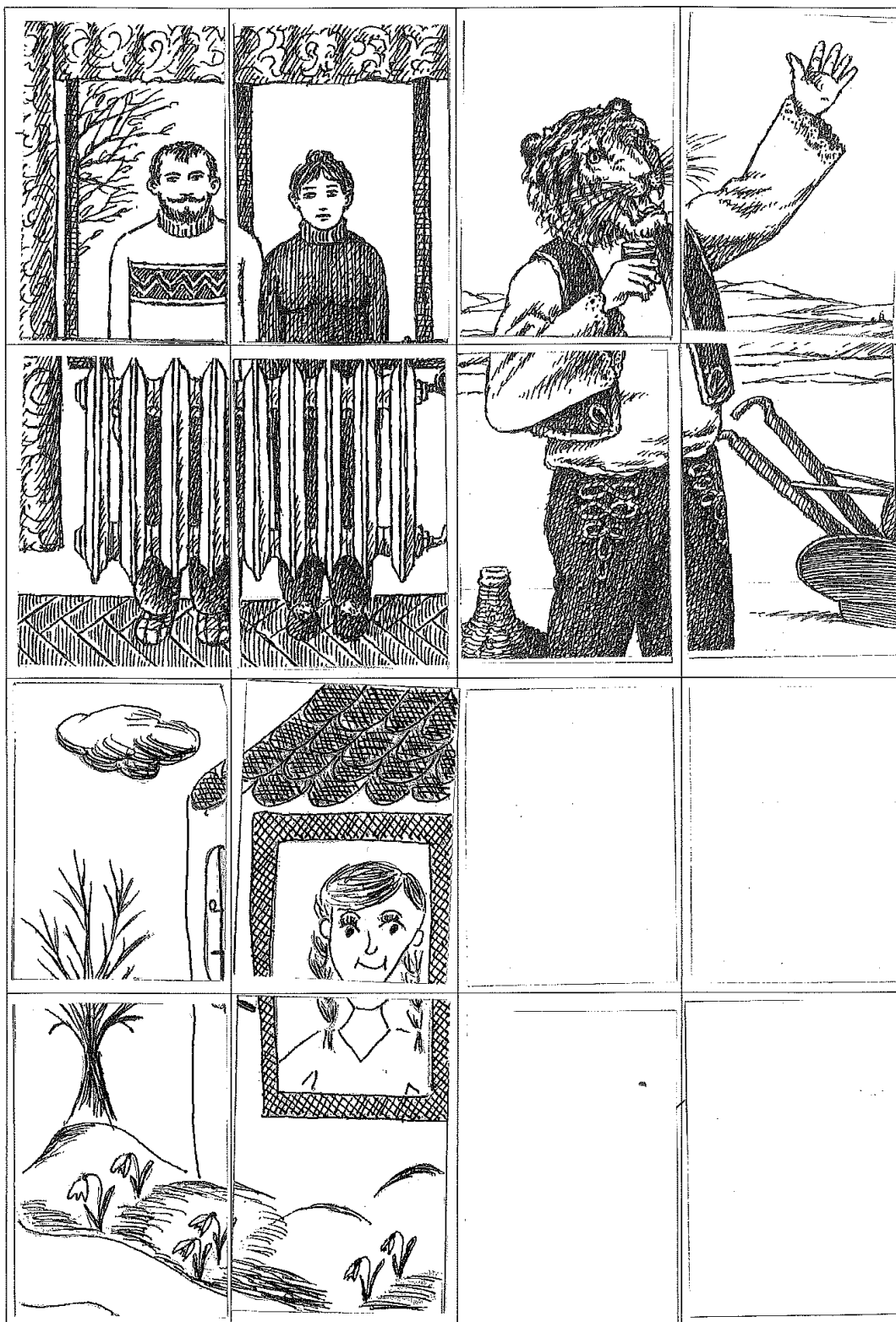

(a dne
nepřidá).

Ukázka vypracovaných pracovních listů

V. F. K.

Březnové slunce, má krátké <u>muče</u> .	Jestli březem kožich stáhl, dubem rád by po něm <u>sdhl</u> .	Na svatého Řehoře čáp letí od moře ✓ žába hubu <u>odhl</u> líný sedlák, který <u>neoví</u> .	Na svatého Řehoře den s <u>mocí</u> v jedné míře.
Březem bez vody, duben bez <u>mávy</u> .	Suchý březem, studený dubem, mokrý máj- bude v stodole <u>máj</u> .	Na svatého Řehoře plove led ✓ do <u>moře</u> .	Na svatého Řehoře, šelma sedlák, ✓ který <u>neoví</u> .
O svatém Tomáši sníh bředne, na <u>hasi</u> .	Mrzne-li na svatou Gertrudu, bude mrznout ještě celý <u>měsíc</u> .	Svatý Josef sklání bradu, pluje zima dojí <u>se vodou</u> .	Svatý Josef s tváří milou, ✓ <u>honí</u> zimu plnou.
Datum: <u>7.3.</u>	Datum:	Datum: <u>14.3.</u>	
Na svatého Jáchyma skončila se už <u>zima</u> .	O svatě <u>balbíně</u> je už u nás po zimě.	Na svatého <u>De dracha</u> slunko teplem zadýchá.	Na Kazimíra pohoda – na kobzole <u>vrada</u> .
Datum:	Datum:	Datum: <u>15.</u>	Datum: <u>5.3.</u>

VÍTEK

Vyber správnou možnost, jak dokončit pranostiky. Napoví ti tvorby rýmu a význam pranostik.

- Když zahučí v dubnu hrom,
obalí se listím strom. 1) krov
2) strom
3) krom
- Aprílové počasí, ^{v.v.} smutnější
je nad ženu smutnější. 1) smutnější
2) vrtkavější
3) veselější
- Na Svatého Jiří,
vylézají hadi a štíři. 1) děti a netopýři
2) smradi a kapři
3) hadi a štíři
- I když kluci v dubnu bez kabátů běží,
často hospodáři na úrodu sněží. 1) sněží
2) prší
3) křží
- Přejde- li před Jiřím bouře,
bude dlouho za kamny dobře. 1) skromně
2) dobře
3)
- Brambory sázej na Svatého Marka,
bude jich plná jamka. 1) brašna
2) banka
3) jamka

Poznáte pranostiky z minulého cvičení, které jsou ukryté v textu. Na volné řádky pranostiky napiš.

- Tento měsíc se mohou velmi mladí muži, rychle přesunovat z bodu A do bodu B bez vrchního ošacení. Může se opakovat počasí, které pokryje prostor určený k pěstování polních plodin, pevným skupenstvím vody.

J když ^{klace} v dubnu bez kabátů káči,

často hospodaří na úrodu sněhu.

- Hlízy polní plodiny pokládej do půdy právě v den, jehož pořadové číslo v kalendáři je 115. Hlízy se pak budou rozmnožovat tak rychle, že brázda bude zcela naplněna.

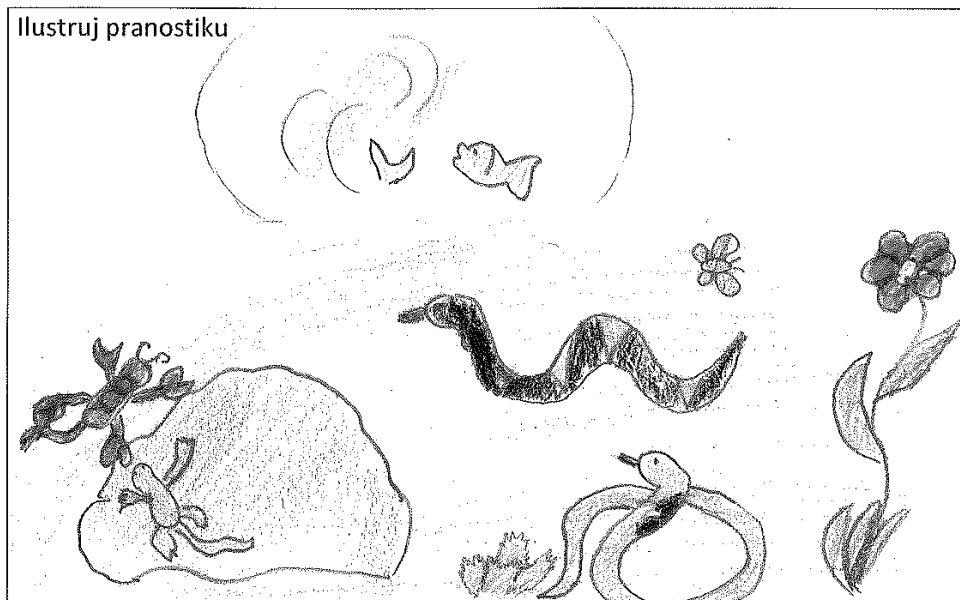
Brambory, sázej, Svátého Marka,

bude jich plná jámka.

- 114 den v kalendáři označený též slovem Svatý, pohybují se směrem vzhůru živočichové. Živočichové využívají pohybů svalů nebo pohybů všech 4 končetin.

Na Svátého žíjí vylisají hadi

a stíjí.

Pracovní list

1. Vypište mužská vlastní jména začínající na daná písmena

P	S	B
Petr	Šimon	Bedřich
Pavel	Šimon Stanislav	Bořek
Patrik	Štěpán Ševců	Bohuslav
Pankrác	Štěpán	Bořislav
Patricius	Štěpán	Bohumír

2. K vlastním jménům hovorovým napiš jejich spisovnou podobu, v kalendáři najdi datum.

Jméno hovorově	Jméno spisovně	Svátek slaví
Pepa	Josef	17. března
Serváček	Ševců	13. května
Pankrác	Pankrác	12. května
Bonoušek	Bonifác	14. května

3. Doplň 3 mužská jména do květnové pranostiky a pranostiku svými slovy vysvětli.

..... Pankrác, Ševců, Bonifác ..... jsou ledoví muži.

Vysvětli pranostiku:

..... na jejich svátek je mraz a je ledová pod 0°C

4. Rozlušti vlastní jména uvedená ve složeném slově:

Např. Pafinta – Patrik,

Mužkrác... *Panbráze* .....

Žorychle... *Jofie* .....

Zbypoukaz... *Ubyniek Ubyniek* .....

Blapaní... *Blaváner* .....

Převědomí... *Přemysl* .....

Rozkvetlépoupeoslav... *Juvěoslav* .....

5. Vymysli hádanku některého jména pro spolužáky

~~Válka~~ *Válem Kristína* .....

Harvo *Dělal viněček - žitek* .....

TOMÁ KAMARÁD .....

Září

Názvy měsíců jsou na světě velmi podobné. Náš jazyk je velmi krásný, barvitý. Název devátého měsíce v roce v našem jazyce, je opravdu originální.

Odhadni a zakroužkuj možnost, která podle tebe dala vzniku názvu září

- Za – říjen, malý říjen, měsíc před říjnem
- Září, všechno tento měsíc barevně září
- Za říje, období, které je za říje jelenů

Svou možnost odůvodni _____

2. Pranostiky k měsíci září doplň podle významu, napoví ti rýmy, význam pranostiky i nápověď.

~~Počasí, bouřka, kamna, bohatý, teplé, srpen, září, každá, časy, kobyle, dobře, hrom, odnášejí.~~

- a) Co ~~Srpen~~ nedovaří, září nedopeče.
- b) Teplé září ~~dobře~~ se ovoci i vínu daří.
- c) Ozve-li se v září ~~hrom~~, bude v zimě zavát každý strom.
- d) Divoké husy svačinu ~~odnášejí~~, zimu přinášejí.
- e) Září jezdí na strakaté ~~kobyle~~ _____
- f) Podzimek ~~bohatý~~ na mlhu, věští v zimě hodně sněhu.
- g) ~~Teplé~~ Září – říjen se mračí.
- h) Svatováclavské ~~časy~~ přinesou pěkné počasí. _____
- i) Na svatého Václava ~~každá~~ pláňka dozrává.
- j) Přejde Václav - ~~kamna~~ připrav. _____
- k) Je – li na svatého Václava ~~kobyle~~, bývá dlouho teplo.
- l) Na dešti v ~~srpnu~~ – rolníku moc záleží.
- m) Jaké ~~počasí~~ v září, tak se i v březnu vydaří.

Na volné řádky vedle vybraných pranostik, vysvětli jejich význam.

TOM